ХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Бурят-Монголой ҮНЭН

КПСС-эй Бурят-Монголой обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй, КПСС-эй Улан-Удын горкомой орган.

№ 78 (8298)
АПРЕЛИИН 2
ВТОРНИК
1957 он

Сэн 20 мүнгэн.

Предприятинуудта, барилгануудта, научна организацинуудта, эмхи зургаануудта, колхозуудта, МТС-үүдтэ болон совхозуудта, газетэ, журналнуудта промышленность, барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгые саашадаа һайжаруулха тухай асуудал зүбшэн хэлсэлгэ эмхидхэхыень, мүн коммунистическэ байгуулалтын зорилгонуудые амжалтатайгаар шиидхэхэдэ ехэ удхашанартай энэ асуудалые зүбшэн хэлсэлгэдэ үргэн олон ажалшадые эдэбхитэйгээр хабаадуулхыень партийна, советскэ, ажахын, профсоюзна, комсомольско организацинуудые КПСС-эй Центральна Комитет, СССР-эй Министрнүүдэй Совет уряална.

Хүндэтэй, харюусалгатай хэрэг

Мүнөөдэр манай республикын медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй табадахи съезд нээгдэхэнь. Хото городуудта, хүдөө тосхонуудта ажаллажа, улад зоной элүүр энхэ байхын тула оролдолго хэшээл гаргадаг, эрдэм ухаанай туйлалтые хэрэглэжэ, аша туһадань олониитые хүртөөхын түлөө тэмсэдэг хэдэн зуун түлөөлэгшэд нютаг бүхэнһөө сугларба. Эдэнэй дундаһаа эрхимэй эрхимүүдтэнь габьяата врачын нэрэзэргэ олгогдоо. Нэгэ заримыень нэрлэн хэлэбэл: үнинһөө хойшо бэрхэ врач гэлсүүлдэг Зади Бадмаевна Бадмаева (республиканска больница), хараса муутай хүнүүдэй нюдые зайн галай элшээр аргалха шэнэ арга шадамараар хэрэглэдэг врач Зоя Борисовна Громышева (Улан-Удын түмэр замай станциин больница), оншотой һайнаар операци хэжэ, олон хүниие эдэгээһэн хирург Василий Иннокентьевич Николаев, мамайнгаа эндэ анха түрүүн хүнэй зүрхэндэ операци хэжэ, амииень абарһан хирург Павел Николаевич Федухин (ПВЗ-гэй больница), тэрэшэлэн анхаралтайгаар хандадаг, шадамараар эмшэлдэг туладаа хүн зондо хүндэтэй болоһон врачууд Софья Ивановна Тычина, Цэцэг Бухаевна Харпухаева (Курумкан), Александр Иннокентьевич Холукшанов (Ильинскэ санатори) ба бусад габьяата нэрэзэргэдэ хүртөө. Нилээд олон нүхэд БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаба.

Олоной туһада үнэн зүрхэнһөө оролдодог советскэ медицинын түрүүшүүлдэ алдар соло!

Энэ съездмнай Октябрьска социалистическэ революциин алдарта 40 жэлэй ойдо бэлэдхэлэй түлэг ябажа байһан үетэй тудалдаба. Тиимэһээ, дүшэн жэлэй саана ямар байгаа һэм, энэ хугасаа дотор али тухай ехэ амжалта туйлагдааб гэжэ тобшохоноор тэмдэглэхэ шухала байна. Революциин урда тээхи Бурят оронииe абаад үзэбэл, хүдөө нютагуудай хүн зоной олонхинь медицинэ, врач гээшые мэдэхэшьегүй байдаг бэлэй. Үбдэхэ ядахадаа, хара нохэшэдэй һабарта орожо, эм дом гээшэ гээд элдэбын юумэ ууһаар бэеэ бүри муудхаадаг, ламада гүрэм уншуулжа, бөөдэ «заһал» хүүлжэ, сагаа бараһаар үхэдэг ушар захагүй үзэгдэдэг байһан юм. Бэшэг тамгатай баяд, ноёд лэ түб газарнуудаар хүдэлдэг эмшэн докторнуудта бэеэ үзүүлхэ, медицинын аша туһада хүртэхэ аргатай байгаа бшуу.

Совет засагай жэлнүүдтэ Коммунис партиин сэсэн мэргэн политикын ашаар бурят зоной байдал бусад бүхы арадуудтал адляар үндэһөөрөө хубилаа. Мүнөө аймаг бүхэндэ түгэс түхеэрэлгэтэй больница, поликлиникэ, аптекэ; тосхон бүридэ медпункт гү, али участогай больница нээгдэнхэй. Дээдэ ба дунда эрдэмтэй хүнүүд тэндэ хүдэлмэрилжэ, арад зоной элүүрые сахин хамгаална. Хүн бүхэн байһан газартаа тэрэ дары туһаламжа абахаһаа гадна, хэрбээ хэрэгтэй байгаа һаань — ямаршье транспортаар (автомашинаар, самолёдоор) хаанашье ошожо үзүүлдэг, эмшэлүүлдэг болонхой.

Өөрынгөө ажал хэрэгтэ үнэн сэхээр, оролдосотой һайнаар хандажа, арад зоной дунда магтаалтай, суутай болоһон врачууд, фельдшернүүд, сестрануудай зэргэ үдэрһөө үдэртэ үргэдэжэ байдаг. Энээнэй гэршэ жэшээ болгон хоёр хүниие харуулая.

Аймагай больницын ахалагша врач нүхэр Тычина Курумкан нютаг ошоһон сагһаа хойшо эдэбхи гарган хүдэлмэрилжэ, олоной дунда ехэ хүндэтэй болоо. Хара-модоной медпунктда ажаллажа байхадаашье, аймагай больницада ерэһэнһээ хойшошье арад зоной элүүрые һэргылэн сахиха, үбшэнтэндэ түргэн аад, үрэ ехэтэй туһа хүргэхэ зорилгоор үдэр һүниин илгаагүй, халуун хүйтэндэ һаатангүй, холо ойрые тоонгүй ябадаг юм.

—Софья Ивановна тумархаха, залхуурха гээшые мэдэдэггүй, үбшэниие зүбөөр танидаг, шадамараар эмнэдэг, ёһотойл һайн доктор даа!—гэжэ курумканайхид хөөрэлдэдэг.

Тэрэшэлэн хирургын мэргэжэлтэй врач нүхэр Намжилцыренов Хэжэнгын аймагай элүүрэй таһагые даадаг юм. Өөрынгөө тушаалай үүргые дүүргэхын хажуугаар, үбшэнтэниие ханалгатайгаар үзэжэ, бэрхээр эмшэлдэг. Гончигбал Шагжиевичые мэдэхэгүй, магтадагүй хүн аймаг доторнь хомор байха.

Иимэ нүхэд нютаг бүхэндэ бии.

Гэхэ зуура, арад зоной элүүрые сахиха гүрэн түрын гүн ехэ удхатай хэрэгтэ албан хойрогоор, харюусалгагүйгөөр хандадаг хүнүүд городуудтахи, хүдөөдэхи медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй дунда хаа яахан тушаалдадаг байһаар. Тиимэ хүнүүд үбшэнтэниие ханамжагүй тунайгаар үзэдэг, оло дахин ябуулдаг, удаан саг соо хүлеэлгэдэг гү, али юу хэхэ ёһотойень хүсэд тайлбарилжа үгэнгүй, туматай хойрогоор тунтардаг байна. Тиимэ хүнүүд түргэн туһаламжын хэрэгтэй болоодшье байхада, байрадань ошожо үзэхэеэ тутархан залхуурдаг, холын фермэ, гүүртэ, бригадануудаар огто ябадаггүй, элүүр сарюун байлгын эшэ нүхэсэлнүүдэй нэгэн бологшо санитарна гэгээрэл, ариг сэбэрые дэлгэрүүлхэ ябадалда муугаар хабаададаг байха юм.

Республикын Элүүрые сахиха министерство медицинскэ эмхи зургаануудай хүдэлмэриие үшөөл хангалтагүйгөөр хүтэлбэрилнэ гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Арадай элүүрые сахилгын хэрэгтэхи дутуунуудые бүримүһэн усадхахын түлөө бүгэдэниитээрээ тэмсэхэ, эдэбхи үүсхэл ехээр гаргажа, хүдэлмэреэ эрид һайжаруулха, городууд болон тосхонуудай зондо, центрһээ холуур ажалладаг ба байдаг малшадта, модошодто, мүн бусад бүхы хүнүүдтэ тодорхой туһаламжа үзүүлхэ гээшэ партийна, советскэ, профсоюзна организацинуудай, медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй бэелүүлхэ ёһотой тон шухала зорилго болоно.

«Элүүрые сахилгын хэрэгые саашадань хүгжөөхэ, элүүрые сахидаг эмхи зургаануудай профилактическа хүдэлмэриие бүри һайжаруулха, хүн зондо медицинскэ туһа хүргэлгын культурые улам үргэхэ» гэжэ КПСС-эй XX съездын шиидхэбэри соо хэлэгдэнэ. Партиингаа энэ заабариие амжалтатайгаар дүүргэхын түлөө бүгэдөөрэн тэмсэе, нүхэдүүд!

КПСС-эй Центральна Комитедтэ, СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ

Советскэ Союзай Коммунистическэ партиин Центральна Комитедэй Февральска Пленум „Промышленность, барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгые саашаадаа улам һайжаруулха тухай“ асуудалые зүбшэн хэлсээд, промышленность, барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгтэ хубилалта оруулха талаар тодорхой дурадхалнуудые найруулан зохёохыень КПСС-эй ЦК-гэй Президиумдэ, СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ даалгаһан байна. Тиигээд энэ асуудалай гүрэн түрын ехэ удхашанартай байһан дээрэһээнь, СССР-эй Верховно Соведэй үзэмжэдэ табиха гэжэ хараалагдаа һэн.

Энэ даалгабариин ёһоор, КПСС-эй ЦК-гэй Президиум, СССР-эй Министрнүүдэй Совет промышленность, мүн барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгые саашадаа улам һайжаруулха тухай асуудалые СССР-эй Верховно Соведэй ойрын сессидэ табихань. Нүхэр Н. С. Хрущев энэ асуудалаар элидхэл хэхэ болоо.

Промышленность, барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгые саашадаа һайжаруулха гээшэ онсо ехэ удхашанартай гэжэ КПСС-эй Центральна Комитет, СССР-эй Министрнүүдэй Совет тоолоно.

КПСС-эй ЦК, СССР-эй Министрнүүдэй Совет элидхэлэй гол шухала зүйлнүүдые хэблэлдэ толилоод, бүгэдэ арадтаа зүбшэн хэлсүүлхэ гэжэ шиидхээ. Үргэн олон зоной энэ асуудалаар һанамжануудаа хэлэһэнэйнь һүүлээр, мүн энэ хэрэгтэ бии байһан дүй дүршэлөө хараадаа абан, оронойнгоо арадай ажахые эгээл зүбөөр хүтэлбэрилдэг болохо гурим зохёохо гэжэ мүн лэ шиидхээ. Промышленность, барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгые ямаршуугаар хубилгаа һаа таарамжатайб гэһэн шухала һанамжанууд элидхэлэй гол зүйлнууд соо хэлэгдэнэ. Түб газарайшье, мүн холын нютагуудайшье ажахые шэнэ гуримаар хүтэлбэрилдэг болоходо шиидхэгдэхэ ёһотой бүхы асуудалнуудта элидхэлэй гол зүйлнүүд соо эсэслэн харюу үгэхэ зорилго табигданагүй. Бүхы арадаймнайл энэ асуудалые зүбшэн хэлсэжэ үзөөд байхадань, мүнөө сагта промышленностиие, мүн барилгые эгээл зүбөөр хүтэлбэрилхэ арга зам олдохо байна.

Союзна республикануудай компартиин ЦК-нууд, партиин крайкомууд болон обкомууд, союзна республикануудай Министрнүүдэй Соведүүд, ажалшадай депутадуудай хизаарай, областной гүйсэдкомууд элидхэлэй гол гол зүйлнүүдые арад зоной дунда зүбшэн хэлсүүлхэдээ, саг гээжэ байнгүйгөөр, арадай ажахын Соведүүдэй түхэл маяг тухай тодорхой дурадхалнуудые бэлэдхэхэ, мүн хүтэлбэриин гуримай хубилгагдаха хэмжээ ябулгануудые хараалха уялгатай. Гадна хүдэлмэришэдөө таарахаар ажалдань зүбөөр хубаарилан табижа, промышленна предприятинуудые болон барилгануудые һайнаар хүтэлбэрилжэ шадаха эрдэмтэй мэргэжэлтэд, дүй дүршэлтэй хүтэлбэрилэгшэд совнархозуудай, түсэблэлгын органуудай хүтэлбэрилэгшэд болгон табигдаха ёһотой. Энэ асуудалые эртээнһээ бодомжолхо шухала.

Промышленность, мүн барилгын хэрэгэй ондоогоор хүтэлбэрилэгдэдэг болоходо, мүнөө үедэ министерствонүүдтэ, зургаануудта хүдэлжэ байһан олон хүн сүлөөрхэ байна. Эдэнэй олонхинь дээдэ эрдэмтэй мэргэжэлтэд—инженернүүд, технигүүд, экономистнууд, албахаагшад байха юм. Тэдээндэ тон анхаралтайгаар хандажа, мэргэжэл, дүй дүршэлэйнь зэргээр эдэ сүлөөрһэн зонуудые ажалда оруулха шухала. Парти, правительствын бэелүүлжэ байһан хэмжээ-ябуулгануудые эдэ нүхэд зүбөөр ойлгожо, арадаймнай баялигай байгуулагдажа байдаг ажал хүдэлмэридэ ошоод, дахин хүтэлбэрилэгшэд болохо бэзэ гэжэ найдахаар. Тэдэнэр бүри аша үрэ ехэтэйгээр социалистическэ гүрэнэйнгөө аша туһада ажаллаха байна.

Предприятинуудта, барилгануудта, научна организацинуудта, эмхи зургаануудта, колхозуудта, МТС-үүдтэ болон совхозуудта, газетэ, журналнуудта промышленность, барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгые саашадаа һайжаруулха тухай асуудал зүбшэн хэлсэлгэ эмхидхэхыень, мүн коммунистическэ байгуулалтын зорилгонуудые амжалтатайгаар шиидхэхэдэ ехэ удхашанартай энэ асуудалые зүбшэн хэлсэлгэдэ үргэн олон ажалшадые эдэбхитэйгээр хабаадуулхыень партийна, советскэ, ажахын, профсоюзна, комсомольско организацинуудые КПСС-эй Центральна Комитет, СССР-эй Министрнүүдэй Совет уряална.

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ, БАРИЛГА ХҮТЭЛБЭРИЛХЭ ХЭРЭГЫЕ САШАДАА УЛАМ ҺАЙЖАРУУЛХА ТУХАЙ

нүхэр Н. С. Хрущевой элидхэлэй тезисүүд

Советскэ Союзай Коммунистическэ партиин XX съезд манай орон дотор ажахы, мүн культура хүгжөөхэ үргэн ехэ түсэб хараалаа. Хүндэ промышленностиие булюу ехээр хүгжөөһэнэй үндэһөөр, техникые саг үргэлжэ һайжаруулһанай, ажалай бүтээсые дээшэлүүлһэнэй ашаар арадай ажахын бүхы һалбаринуудые саашадаа эрид ехээр дэбжээжэ, хүдөө ажахые эрид шууд һайжаруулаад, энээнэйнгээ үндэһөөр советскэ арадай ажана тэниглэн байдалые, культурна хэмжээень ниилээдгүй дээшэлүүлхэ гэһэн зорилго СССР-эй арадай ажахын урда табигдана гэжэ съезд онсолон тэмдэглэһэн байна. Амгалан тайбан байдалда экономическа мүрысөө хэжэ, хүн бүхэндэ хүртэсын талаар продукци үйлэдбэрилхэ хэрэгтэ эгээн түрүү, хүгжэнги капиталистическэ оронуудые хүсөөд, урдань гараха гэһэн СССР-эй экономическа гол зорилгые түүхэтэ богонихон болзор соо шиидхэхэ бүхы шухала арга боломжонууд Советскэ орондомнай бии.

Мүнөө Советскэ Союзнай хүсэн түгэс, бүхы һалбариингаа талаар хүгжэнги, түрүү техникэтэй социалистическэ промышленностьтай болонхой. Мүн манай арадаймнай баялиг хэзээ хэзээнэйхиһээ ехэ болоо, тэрэшэлэн арадай ажахын бүхы һалбаринуудта эрдэм болбосоролтой хүдэлмэришэд, мэргэжэлтэд олон болоо. Манай ороной арадай ажахын мүнөө иимэ хүгжэнги болоод байхадань, ажахын хүтэлбэриие саашадань һайжаруулха, промышленность, барилга улам һайнаар хүтэлбэрилдэг болохо асуудал айхабтар ехэ удхашанартай болоно.

1956 оной декабрь һарада, мүн 1957 оной февральда болоһон Советскэ Союзай Коммунистическэ партиин Центральна Комитедэй Пленумүүд дээрэ партиин XX съездын табиһан шиидхэбэринүүдэй ямараар бэелүүлэгдэжэ байһанай түрүүшын үрэ дүн согсологдоод, социализм байгуулха хэрэгтэ шэнэ амжалта туйлаха зорилгоор тодорхой хэмжээ-ябуулганууд хараалагдаһан байна. Советскэ оромнай бата найдамтайгаар урагшаа дабшана, арадайнгаа ажахые эршэмтэй түргөөр хүгжөөнэ гэжэ зургаадахи табанжэлэй түрүүшын, 1956 оной дүн харуулна. Арадайнгаа ажахые улам дэбжээхын тулада промышленность, барилгын бүхы һалбаринуудые хүтэлбэрилхэ хэрэгые, илангаяа промышленностиин үндэһэ һуури бологшо үйлэдбэриие хүтэлбэрилхэ хэрэгые саашадаа һайжаруулжа, социалистическэ экономикодо бии байһан үргэн ехэ арга боломжонуудые эрхим һайнаар хэрэглэхэ шухала зорилго табигдана гэжэ КПСС-эй ЦК-гэй февральска Пленум тэмдэглээ.

Орондомнай, союзна республикануудта, мүн экономическа районуудта, үйлэдбэриин хүсэнүүд ехээр хүгжөө, бүхы нютагуудтамнай эрдэм мэргэжэлээр түгэс олон хүнүүд бии болоо. Тиимэһээнь промышленность, барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгые саашадаа улам һайжаруулха талаар хэмжээ-ябуулгануудые бэелүүлжэ, коммунизм байгуулха хэрэгтэ мүнөө үедэ арадай ажахымнай үмэнэ табигдаһан зорилгонуудтай хүтэлбэриие тааралдуулха шухала гэжэ партиин Центральна Комитет тоолоо.

Промышленность, барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгые хубилгаха тушаа тодорхой дурадхалнуудые зохёогоод, энэ асуудалай гүрэн түрын ехэ удхашанартай байһан дээрэһээнь, СССР-эй Верховно Соведэй үзэмжэдэ табихыень, партиин ЦК-гэй февральска Пленум КПСС-эй ЦК-гэй Президиумдэ, СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ даалгаһан байна.

I.

Ажахые хүтэлбэрилхэ ленинскэ гол ёһонууд, СССР-эй экономическа хүгжэлтын зарим дүнгүүд

1. Советскэ араднай, бүхы оронуудай ажалшад Агууехэ Октябрьска социалистическэ революциин 40 жэлэй ойе энэ жэлдэ тэмдэглэхэнь. 40 жэлэй урда тээ Россиин хүдэлмэришэн анги ажалша таряашадтай хамтаржа, капиталистнууд, помещигүүдэй эзэрхэлгые үгы хэжэ, засагаа гартаа абаад, дэлхэй дээрэ эгээ түрүүн ажалшадай гүрэниие — Советскэ социалистическэ гүрэниие тогтоогоо. Завод, фабрика, транспорт, газар уһан, ой модон, ороноймнай байгаалиин бүхы баялиг арадай болоо. Түүхэдэ эгээ түрүүшынхеэ ажалша арад оронойнгоо бодото эзэниинь болоо. Тиигэжэ шэнэ, социалистическэ ёһоор оронойнгоо ажахые эмхидхэжэ, капиталист, помещиггүйгөөр, мүлжэгшэдгүйгөөр ажахыгаа ябуулха зорилго арадаймнай үмэнэ табигдаһан байна. Советскэ арад социалистическэ гүрэниие байгуулхадаа, урдань хэнэйшье ябаагүй замаар гаража, туйлай ехэ бэрхэшээлнүүдые гаталаа. Оромнай хэнэйшье мэдэһээр хаанта засагай үедэ экономическа талаар гээгдэнги байгаа. Дэлхэйн түрүүшын дайн боложо, һүүлээрнь залуу Советскэ Республикада империалистическэ эзэмдэгшэдэй добтолходонь, манай ороной ажахы улам һуларжа, задагай болоһон байна.

В. И. Ленинэй толгойлһон Коммунистическэ парти энэ хатуу бэрхэ үедэ Октябриин туйлалтануудые хамгаалха хэрэгтэ, арадай ажахые һэргээн бодхоохо хэрэгтэ олон миллион ажалшадые элсүүлээ һэн. Империалистнуудай зэбсэгтэ добтолгодонь хатуу харюу үгэһэнэйнгээ һүүлээр, Советскэ оромнай ажахыгаа хүгжөөһэнэйнгөө ашаар лэ уласхоорондын байдалда нүлөөлдэг болоо. «Ажахые хүгжөөхын түлөө тэмсэл бүхы дэлхэй дээрэ боложо байна. Хэрбээ ажахыгаа хүгжөөжэ шадаа һаа, бидэнэр бүхы дэлхэй дээрэ булюу һайн байдалтай боложо, эсэслэн илаха байнабди. Тиимэһээ ажахые хүгжөөхэ асуудалнууд тусагаар удхашанартай болоно», — гэжэ В. И. Ленин хэлэдэг һэн (зохёолнууд, 32 том, 413-дахи хуудаһан).

2. Ажахыгаа хүгжөөжэ эхилхэдээ, Коммунистическэ партимнай транспорт, түлишын промышленность, металлурги хүгжөөхэ хэрэгтэ, мүн машинна томо индустри һэргээн бодхоожо хүгжөөхэ хэрэгтэ гол анхаралаа хандуулаа. Ушарынь машинна томо индустри гээшэмнай ороной арадай бүхы ажахын үндэһэ һууринь, ороной бэеэ даанхай, мүн бэеэ хамгаалха шадалтай байха гол хүсэниинь гээшэ. Ажахы хүгжөөхэ түсэбые зохёон бэелүүлхэдээ, партимнай ороноо электрифицированнэ болгохо гээшэ эгээл шухала удхашанартай зорилго гэжэ тоолоһон байгаа. Гансал хүндэ индустри социализмын гол шухала материальна базань мүн, багаханшье зөөри алмаа һаа, тэрээнээ машинна томо индустри, мүн электрификаци хүгжөөхэ хэрэгтэ гаргашалха ёһотой гэһэн марксизм-ленинизмын гол ёһые партимнай хүтэлбэри болгоо.

Жэжэ таряашадай гээгдэнги хүдөө ажахые социалистическэ ёһоор хубилгаха, механизированнэ томо, ниитын хүдөө ажахы байгуулха гээшэ социализм тогтоохо хэрэгэй эгээл орёо бэрхэ зорилгонуудай нэгэниинь байһан юм. Ленинэй зохёоһон кооперативна түсэбөөр хүдөө ажахыгаа социалистическэ ёһоор хубилгажа, колхозуудые, машинно-тракторна станцинуудые, совхозуудые байгуулаабди.

Ажалшадай соёл болбосоролые улам дээшэлүүлхэ, манай орон дотор культурна революци хэхэ, арадай интеллигенци байгуулха, арадай ажахын бүхы һалбаринуудта хүдэлхэ мэргэжэлтэй хүнүүдые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ советскэ засагай тогтоһон сагһаа хойшо Коммунистическэ парти тусагаар анхарал хандуулдаг.

Тиигэжэ, Коммунистическэ партимнай В. И. Ленинэй зохёоһон, научнаар үндэһэлэгдэһэн социализм байгуулха түсэбтэй байгаа. Энэ түсэбэй ёһоор ороноо индустриальна, электрифицированнэ болгохо, хүдөө ажахые социалистическэ ёһоор хамжуулан нэгэдүүлхэ, соёл болбосоролой талаар эрид хубилалта хэхэ, манай ороной бүхы үндэһэ яһатанай экономикые, соёл болбосоролые хүгжөөхэ, бүхы арадай дунда социалистическэ мүрысөө дэлгэрүүлхэ ёһотой байгаа. Иигэжэ партимнай эли тодо һургаалтай байһан дээрэһээ, шэнэ ажабайдал байгуулха һонор тодо зам арадайнгаа урда нээжэ, үргэн олониитын үүсхэл хэшээлые бадаруулаа.

3. Манай оронииe экономическа талаар хүгжөөхэ түсэбые амжалтатайгаар бэелүүлхын тулада арадай ажахые хүтэлбэрилхэ шэнэ гурим, арга методуудые зохёохо шухала байгаа. Тиихэдээ энэ арга методүүд хүдэлмэришэн, таряашанай социалистическэ гүрэнэй бодото демократическа гол ёһонуудтай тааралдуулан зохёогдохо ёһотой байгаа. Социалистическэ гүрэнэй арадай ажахые зүбөөр хүтэлбэрилхэ гээшэ ехэ хэмжээгээр эд зөөри бүтээдэг болоходо, оронойнгоо хүсэ шадалые бэхижүүлхэдэ, ниитын ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэдэ, арадай байдалые һайжаруулхада, арадай ажахын бүхы арга боломжонуудые гүйсэд дүүрэнээр хэрэглэхэдэ айхабтар ехэ удхашанартай. Тиимэһээ ажахые хүгжөөхэ асуудалнуудта, арадай ажахын тус тус һалбаринуудые хүтэлбэрилхэ асуудалнуудта Коммунистическэ парти, Советскэ правительство саг үргэлжэ анхаралаа хандуулдаг байһан юм.

Бүри советскэ засагай һаяхан тогтоод байхада ажахые хүгжөөхэ түсэб хараалхадаа, В. И. Ленин иигэжэ хэлэдэг һэн: социалистическэ ёһоор ажал хүдэлмэреэ ябуулхадаа, заатагүй демократическа централизмын гол ёһыень баримталха шухала. Демократическа централизм гээшэмнай юун бэ гэхэдэ, гүрэнэй ажахые түбэй газарһаа хүтэлбэрилхэтээ хамта, ажалша олониитые ажахын хүтэлбэридэ хабаадуулха, тэдэнэй үүсхэл хэшээлые хэмжээлэшэгүй ехээр бадаруулха, нютагай органуудай үүсхэлые мүн лэ бадаруулха, арадай ажахын түсэбые дүүргэхын түлөө тэдэнэй харюусалгыень дээшэлүүлхэ болоно.

Централизм гээшые эгээл демократическа удхатайгаар хэрэглэхэдээ, нютагай онсо зүйлнүүдэй хүгжөөгдэхэдэнь һаалта хэхэгүйһөө гадна, нютагай зоной үүсхэл хэшээлые бадаруулха, тиигэжэ ниитынгээ

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта)

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ, БАРИЛГА ХҮТЭЛБЭРИЛХЭ ХЭРЭГЫЕ СААШАДАА УЛАМ ҺАЙЖАРУУЛХА ТУХАЙ

нүхэр Н. С. Хрущевой элидхэлэй тезисүүд

(Үргэлжэлэл)

зорилгые дүүргэхын түлөө элдэб янзын зам, арга нүхэсэлнүүдые һанан олохо шухала гэжэ В. И. Ленин бэшэһэн байна.

Социалистическэ гүрэнэй арадай ажахын гол шухала зүйлынь түсэблэлгэ юм. Ороной арадай ажахы гүрэнэй ниитэ нэгэ түсэбөөр хүгжөөгдэнэ. «Экономическа, ажахын баялигуудые тэгшэ зүбөөр ашаглаха оролдолго гаргажа, ажахыгаа ниитэ түсэбэй ёһоор хүгжөөдэг байгуулалтые социалистическэ гэжэ нэрлэхэдэ болохо байна», — гэжэ В. И. Ленин хэлээ һэн. (зохёолнууд, 28 том, 19-дэхи хуудаһан).

СССР-эй арадай ажахын хүгжэлтын түүхэ социализм байгуулха хэрэгые хүтэлбэрилхэ талаар Ленинэй зохёоһон гол ёһонуудай үнэн зүб байһыень харуулаа. Эдэ гол ёһонуудай бэелүүлэгдэхэдэ ажахые хүтэлбэрилхэ талаар ажалша арад эдэбхитэйгээр хабаадаха хизаарлашагүй ехэ арга боломжо олоно.

4. Ленинэй зохёоһон түсэбые удаа дараагаар бэелүүлэн, советскэ арад Коммунистическэ партиин хүтэлбэри доро түүхэтэ богонихон болзор соо социализм байгуулаа. Табанжэлнүүдэй туршада арадаймнай шэнэ габьяатайгаар ажаллажа, хүсэн түгэс социалистическэ индустри байгуулаад, арадайнгаа ажахын бүхы һалбаринуудые түрүү техникээр хангажа, Советскэ Союзай өөрыгөө хамгаалха шадалые хизаарлашагүй ехэ болгожо шадаһан байна. Ороноо индустриальна болгохо, хүндэ промышленностиин гол һалбаринуудые түбхын түрүүндэ хүгжөөхэ гэһэн партиин ленинскэ генеральна хараа шугамай үнэн зүб байһыень Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайн тон элеэр харуулаа.

СССР-эй арадай ажахы дайнай һүүлэй жэлнүүдтэ ехэ алхам урагшаа хэжэ, дээдэ, шэнэ шатада гараа. Социалистическэ промышленность, мүн хүдөө ажахыгаа хүгжөөхэдөө мүнөөнэй наукын, техникын туйлалтануудые хэрэглэнэбди. Мүнөө сагай машинануудые, приборнуудые байгуулдаг, арадай ажахыда электроникые хэрэглэдэг болоһон, атомна энерги бүтээжэ, ажал хүдэлмэридөө хэрэглэдэг болоһон ябадалнай техникын талаар элитэ ехэ амжалта туйлаһыемнай эли тодоор гэршэлнэ.

Экономичсска талаар хүгжэнги олон капиталистическэ гүрэнэй урдань оромнай советскэ засагай үедэ гаража, промышленностиин хэмжээнэй талаар мүнөө дэлхэй дээрэ хоёрдохи һуури эзэлжэ байна. Советскэ Союзда бүтээгдэһэн промышленна продукциин хэмжээн революциин урда тээхи үетэй сасуулбал 1957 ондо 30 дахин ехэ болоо, харин 1940 онойхидо орходоо 4 шахуу дахин ехэ болоо. Тиихэдэ машина бүтээлгын, металл болбосоруулгын продукци бүтээн гаргалга 1913 онойхидо орходоо 180 дахин, электроэнерги бүтээн гаргалга зуу дахин шахуу ехэ болоо. Иимэ ехэ амжалта советскэ засагай тогтоогдоһонһоо хойшо 40 жэлэй туршада туйлаабди. Тэдэнэймнай 18 жэлынь дотоодын, мүн дэлхэйн хоёрдохи дайнда, тэрэшэлэн дайнай һүүлээр арадай ажахые һэргээн бодхоохо хэрэгтэ ошоһон байна. Дайнай урда тээшье, мүн дайнай һүүлдэшье, социалистическэ промышленность капитализмын оронуудай түүхэдөө хэзээшье үзөөгүй хурдан түргэн хэмжээгээр хүгжэнэ гэжэ энэ ушар элеэр гэршэлнэ.

Советскэ Союзда механизированнэ томо хүдөө ажахы байгуулагданхай. Социалистическэ индустри хүдөө ажахые мүнөө үеын машинануудаар хангаа. Хүдөө ажахын гол шухала хүдэлмэринүүд мүнөө машинануудаар хэгдэдэг боложо, колхознигуудай, МТС, совхозуудай хүдэлмэришэдэй ажалынь нилээд хүнгэрөө. Һүүлэй хэдэн жэлэй туршада хүдөө ажахын хэдэн һалбаринуудые хүгжөөхэ хэрэгтэ ехэ амжалта туйлагдаа, шэнэ, боро газар элдүүрилһэнэй ашаар тарилгын талмай ехээр үргэдхэгдөө, үнгэрэгшэ жэлдэ 1955 онойхидо орходоо нэгэ миллиардһаа дээшэ пүүд ехэ таряан бэлэдхэгдээ. Нёдондо жэлдэ бэлэдхэһэн иимэ ехэ таряа оромнай энээнһээ урагша хэзээшье хурягаагүй юм. Техническэ культуранууд улам ехээр үргэлүүлэгдэдэг болоо, мал ажалай продуктнууд, илангаа һүн ехээр абтадаг болоо.

Промышленность, мүн хүдөө ажахын саг үргэлжэ хүгжэхэдэнь, арад зоноймнай ажабайдал һайжарна. Советскэ байгуулалтын булюу һайн байһанай ашаар, манай партиин зүб политика ябуулһанай ашаар арадай ажана тэнигээн байдал нилээдгүй һайжараа гэээшэ. Советскэ арадай ажабайдалай һайжарһан тухайнь СССР-эй национальна доходой үргэлтэ эгээл элеэр харуулна. Нэгэ хүндэ хүртэсэн талаар абаха болоо һаа, манай ороной национальна доход 1913 онойхидо орходоо 1956 ондо 13 дахин ехэ болоо. Ямаршье капиталистическэ ороной национальна доходынь иимэ түргөөр ургаагүй юм. Жэшээнь, США-гэй национальна доход энэ туршада нэгэ хүндэ хүртэсын талаар дунда зэргээр 2 дахин шахуу ехэ, Англи, мүн Францида оройдоол 1,6 дахин ехэ болоһон байха юм. Тиихэдээ СССР-эй национальна доход ажалшадай ашаһуда зориулагдадаг. Харин капиталистическэ оронуудта национальна доходой хахадһаа ехэнь мүлжэгшэ ангинууд үбэршэлдэг байна.

Соёл болбосоролой талаар эрид хубилалта хэжэ, Советскэ Союз бэшэг мэдэхэгүй хүнгүй гүрэн болоо. Советскэ засагай үедэ шэнэ ёһоной, арадай дундаһаа гараһан интеллигенци ургаа. Арадай ажахын бүхы һалбаринуудта, соёл болбосоролой талаар хүдэлхэ дээдэ эрдэмтэй хүнүүд бэлэдхэгдээ. Хэрбээ революциин урда тээ Россида дээдэ, мүн тусхай мэргэжэлтэй дунда һургуулинуудые дүүргэһэн 200 мянган мэргэжэлтэд байгаа һаань, Советскэ Союзай арадай ажахыда мүнөө дээдэ, дунда тусхай мэргэжэлтэй һургуулинуудые дүүргэһэн зургаа миллион гаран хүн хүдэлнэ. Мүнөө элдэб түхэлэй һургуулинуудта 50 миллион хүн һуража байна. Тиихэдээ Советскэ Союзай дүрбэдэхи хүн бүхэн һуража байна гэээшэ.

Советскэ засагай үедэ оромнай Коммунистическэ партиин хүтэлбэреэр ажахыгаа хүгжөөхэ хэрэгтэ элитэ ехэ амжалта туйлаад, арадайнгаа ажабайдалай соёл болбосоролыень ехээр дээшэлүүлээ гэжэ дурсагдаһан баримтанууд гэршэлнэ. Тиигэжэ советскэ арад хадаа капитализмын гэнжые бута сохижо, засагаа абаад, эзэд баядгүйгөөр, социалистическэ ёһоор ажахыгаа хүгжөөһэн арад ямар ехэ илалта туйлаха байнаб гэжэ үльгэр жэшээ харуулаа.

Мүнөө үедэ Советскэ Союз социализм гансаараа байгуулжа байһан гүрэн бэшэ болоо. Арадай Хитадта, социалистическэ лагериин бүхы оронуудта 900 миллион хүн хүсэеэ нэгэдүүлэн социализм байгуулжа байна. Тиимэһээнь асари ехэ хүсэтэй болоһон, шэнэ ажабайдалые байгуулагшад ажалша хүн түрэлтэнэй үе наһанай бодолые—коммунизм байгуулха гэһэн бодолые хүсэндэнь оруулха бүхы арга боломжотой болонхой.

II.

Арадай ажахын ургалта, промышленность, барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгые һайжаруулга

1. Социалистическэ экономикын улам ехээр хүгжэхэдэ, промышленность, барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгые саг үргэлжэ һайжаруулха, арадай ажахые түсэблэлгэ мүн лэ һайжаруулха гэээшэ шухала болоно.

Манай ороной һаяхан тогтоогдоод байхада, арадай ажахын Дээдэ Совет болон нютагуудта совнархозууд, Госплан, түсэблэлгын нютагай органууд гэхэ мэтэ гүрэнэй хүтэлбэриин органууд тогтоогдожо, саашадаа айхабтар ехэ удхашанартай органууд болоһон юм.

Арадай ажахые һэргээн бодхоохо зорилгонуудай шиидхэгдээд, социалистическэ индустриализаци хэхэ гэһэн үргэн түсэбэй бэелүүлэгдэжэ эхилхэдэ, промышленностиин шэнэ һалбаринуудые тон богонихон болзор соо байгуулха хэрэгэй гарахада, арадай ажахые шэнэ гуримаар хүтэлбэрилхэ зорилго табигдаһан байгаа. Арадай ажахын шухала шухала һалбаринуудые хүтэлбэрилхэ главканууд, һүүлээрнь наркомадууд, министерствонүүд болон зургаанууд байгуулагдаа һэн. Иимэ органуудые байгуулһанайнгаа ашаар парти, гүрэмнай хүндэ индустриин гол шухала һалбаринуудые байгуулжа, эрдэмтэй инженерно-техническэ кадрнуудые, ажал хүдэлмэриин хүтэлбэрилэгшэдые бэлэдхэжэ шадаһан юм. Эдэ мэргэжэлтэднай шэнэ техникые шудалжа, мүнөө үеын научно-техническэ ёһоор промышленностяа үргэн ехээр хүгжөөгөө.

2. Дайнай һүүлэй жэлнүүдтэ промышленностимнай, бүхы арадаймнай ажахын бүри үндэр хэмжээтэй болон хүгжэхэдэнь, ажал хүдэлмэриин шанарайнь ондоо болоходо, промышленностиин, барилгын шэнэ шэнэ һалбаринууд улам олоор бүтээгдэнэ, тус тус мэргэжэлнүүд улам олон болоно, тусхай мэргэжэлтэй шэнэ һалбаринуудые хүтэлбэрилхэ министерствонүүд болон зургаанууд байгуулагдана. Энэ юунһээ болоноб гэхэдэ, техникэ ехээр хүгжэнэ, техникын урда шэнэ зорилгонууд табигдана, мүн наукада шэнэ амжалтанууд туйлагдажа, промышленна үйлэдбэри урдынхидаа орходоо тон ондоогоор хэгдэдэг болоно.

Мүнөө Советскэ Союзда 200 мянга гаран гүрэнэй промышленна предприятинууд, зуу мянга гаран барилга бии. Эдэмнай манай үргэн ехэ ороной элдэб нютагуудта оршодог. Тиимэһээнь ажал хүдэлмэридэ үдэр бүхэндэ гаража байдаг асуудалнуудые дары түргөөр шиидхэхэнь бэрхэтэй. Мүн нэгэ министерствоһээ гү, али зургаанһаа элдэб олон предприятинуудые зүбөөр хүтэлбэрилжэ байхань хэсүү болоо. Мүнөө ажахын айхабтар ехээр хүгжөөд байхадань, промышленность, барилгые урдынхяараа хүтэлбэрилхэ аргагүй болоо. Юундэб гэхэдэ, арадай ажахые хүтэлбэрилхэ мүнөөнэй гуримай байгаа сагта, ажахыгаа тодорхойгоор, хэрэг ажалаа мэдэн хүтэлбэрилжэ шадахагүйбди, гадна, социалистическэ ажахыда бии байһан бүхы арга боломжонуудые хүсэдөөр хэрэглэжэ мүн лэ шадахагүй байнабди.

Арадайнгаа ажахые саашадань хүгжөөхын тулада промышленность, мүн барилгын бүхы һалбаринуудые шэнэ гуримаар хүтэлбэрилдэг болохо ёһотойбди. Тиимэһээ промышленность хүтэлбэрилдэг урдынгаа хуушарһан зарим гуримыень болюулжа, техническэ, экономическа, мүн захиргаанай талаар хүсэеэ, мүн бусад зүйлнүүдээ үрин сасахаяа болижо, область, хизаар, республика бүхэнэй онсо өөрэ илгааень тон һайнаар мэдэжэ, арадай ажахые хүтэлбэрилхэ шэнэ гуримда орохо ёһотойбди.

Арадай ажахые хүгжөөхэ түсэбүүдые дүүргэжэ ядаһандаа промышленность, барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгые эрид хубилгаха тухай асуудал табигдана бэшэ. Советскэ Союзай промышленность эрид шууд хүгжэнэ. Энээн тухайнь арадай ажахын түсэбүүдые дүүргэһэн тухай баримтанууд этигэмээр гэршэлнэ. Оронойнгоо үйлэдбэриин хүсэнүүдые улам ехээр хүгжөөхэ үргэн арга боломжотой болохын тулада, бии байһан бүхы баялигаа сүм хэрэглэхын, ажалшадай үүсхэл хэшээлые улам ехээр бадаруулхын, арадайнгаа ажахые саашадань дэбжүүлжэ, советскэ арадай байдалые һайжаруулхын лэ тулада ажахые хүтэлбэрилхэ хэрэгые хубилгахамнай гэээшэ. Мүн промышленность, барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгые хубилгаха талаар хэмжээ-ябуулгануудай бэелүүлэгдэхэдэ, мүнөө промышленность, барилга хүтэлбэрилхэ гуримай үедэ бии байһан олон дутагдалнууд усадхагдаха юм.

3. Промышленность, барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгтэ мүнөө ямар ехэ дутагдал байнаб гэхэдэ, элдэб олон зургаанууд бии байһан дээрэһээ, арадай ажахын хүгжэлтын шухала асуудалнуудые түргөөр шиидхэхэ хэрэгтэ һаад ушаруулна. Зарим ажахын хүтэлбэрилэгшэдэй даажа байһан лэ зургаанайнгаа талыень харадаг дээрэһээнь, гүрэмнай ехэ гарзада ороно, арадай ажахын хойшолуулашагүй зорилгонуудые шиидхэхэ хэрэг удааруулагдана гэжэ олон баримтанууд харуулна. Жэшээнь, трактор бүтээхэ гэээшэ шухала хэрэг байна. Олон янзын ажал хэхэдэ колёсно тракторнууд гусеничнэ тракторнуудта орходоо нилээдгүй һайн гэжэ хүдөө ажахын органуудай хүтэлбэрилэгшэд, машина бүтээгшэд һайн мэдэдэг. Бүхы тракторнуудаймнай арбан процент шахуунь гусеничнэ трактор байгаа һаа, харин 90 процентнь колёсно тракторнууд байгаа һаа, һайн гэжэ машинно-тракторна зарим станцинуудай, тэрэшэлэн хариин гүрэнэй хүдөө ажахын дүй дүршэлһөө харагдана. Хэрбээ иимэ хэмжээгээр колёсно, гусеничнэ тракторнуудые байлгаа һаа, 1957 ондо гусеничнэ тракторнуудые тон үсөөнөөр бүтээдэг болохо, тиигээд тэдэнэй орондо колёсно тракторнуудые олоор бүтээхэ ёһотой байгаабди. Тракторай двигателиин 55 мориной хүсэтэй байхадань, колёсно тракторнуудые олоор гаргажа эхилбэл иимэ юумэнүүдые алмаха байнабди: нэгэ тракторта 2,2 тонноор бага металл гаргагдаха, тракторай шэгнүүрынь хүнгэн болохо. Нэгэ мориной хүсэндэ оруулжа бодобол, тракторай шэгнүүрынь 1,5 дахин хүнгэрхэ, үнгэтэ металлнууд 30 процент шахуу багаар гаргагдадаг болохо, мүн ажал хүдэлмэринь хоёр дахин бага боложо, бии байһан лэ машинанудаараа олон тракторнуудые бүтээдэг болохо байгаабди. Тракторай өөрынь үнэ 20 процентээр доошолхо, элдүүрилһэн газарай гектар бүхэндэ заһабарилгын, техническэ харууһалгын үнэ сэн хоёр дахин доошолхо байгаа.

Тиигэжэ гусеничнэ тракторнуудай орондо жэшээнь 100 мянган колёсно трактор бүтээгээ һаамнай, арадай ажахын 56 мянган тонно металлопрокат, 68 мянган тонно боро шэрэм, 92,5 мянган тонно шудхамал булад, 4 мянган тонно шахуу үнгэтэ металл алмагдаха байна. Тракторай иигэжэ өөрынь үнын доошолходо 160 миллион түхэриг хамта дээрээ алмагдаха. Энэ мүнгөөр жэлдээ 400 мянган резинэ шинэ бүтээхэ машинануудые байгуулжа болохо, тиихэдэ эдэ шинэнүүдынь зуу мянган тракторнуудта хүрэхэ. Тиимэ хэмжээ-ябуулгын бэелүүлэгдэхэдэ арадай ажахы айхабтар ехээр олзотохо байгаа. Гэбэшье, министерствонүүд хоорондоо арсалдаад, энэ асуудалые саг соонь шиидхэжэ шадаһангүй юм.

Мүн промышленностиин, барилгын бусад һалбаринуудта арадай ажахын шухала асуудалнуудай зургаануудай хоорондоо арсалдаһан дээрэһээ шиидхэгдэнгүй орхигдошоһон баримтанууд али олон.

4. Ямар нэгэн зургаанай хүтэлбэрилэгшын өөрынгөөл зургаанай талые хараад байхадань, промышленностиин элдэб һалбаринуудай предприятинууд экономическа талаар нэгэ нютагта байдагшье һаа, хоорондоо холбоо муутай байдаг. Өөрынгөө зургаанай талые хүтэлбэрилэгшын хараад байхада, нютагуудта ажахын шухала асуудалнууд зүбөөр шиидхэгдэдэггүй, мүн бии байһан эд зөөреэ, ажал хүдэлмэреэ, мүнгэеэ тон бодомжолжо хубаарилха аргагүй байдаг, түсэбөө дүүргэхэ үедөө элирүүлһэн дутагдалнуудаа дары түргэн усадхахын тулада тодорхой хэмжээ абахань бэрхэтэй байдаг.

Элдэб министерствонүүдэй өөрынгөөл зургаанай талые хараад байхадань, олон предприятинуудта машинануудай заримань ашаг олзо багатайгаар хэрэглэгдэдэг. Жэшээнь, Ленинградта жэлдээ 360 мянган тонно шудхамал шэрэм, мүн булад бүтээгдэдэг. Гэбэшье, тэрээнэйнь оройдоол 250 мянган тонные Ленинградай предприятинууд хэрэглэдэг, харин бэшэниинь ондоо нютагуудта эльгээгдэдэг байна. Тэрээнтэй хамта Ленинградта 40 мянган тонно шудхамал томо шэрэм, булад асарагдадаг. Иигээд байхада булад шудхалгын шэнэ цехүүдые үсөөнөөр бариха хэрэгтэй байгаа. Гэбэшье, өөрынгөө зургаанай талые зарим хүтэлбэрилэгшэдэй харадаг дээрэһээ, тон бодомжогүй барилга заримдаа хэгдэдэг. Жэшээнь, Ленинградта «Ленстанколит» гэжэ жэлдээ 30 мянган тонно шудхамал шэрэм бүтээдэг завод бии. Гэбэшье, Свердловэй нэрэмжэтэ станок бүтээдэг заводто жэлдээ 5 мянган тонно шудхамал шэрэм гаргадаг хоёрдохи цех баригдажа байна. Гэхэтэй хамта, 4 мянган тонно шудхамал шэрэм бүтээдэг цех мүнөө хүдэлжэ байна. Иигэжэ дабхар барилгын болоходо гүрэндэ ехэ гарза хэгдэнэ гэээшэ.

Эдэ бүхы дутагдалнууд юун дээрэһээ гараноб гэхэдэ, министерство бүхэн шэнэ цех, заводуудые бүтээхэ түсэб табихадаа ондоо министерствонүүдтэ юун болохо байһыень, тус тус нютагуудай онсо өөрэ илгаануудыень хараадаа абангүйгөөр, нютагай хүдэлмэрилэгшэдые хабаадуулангүйгөөр, түсэбөө табидаг байна.

5. Мүнөө барилгын организацинууд элдэб олон ондо ондоо министерствонүүдтэ, зургаануудта мэдэлтэй байдаг. Энэнь арадай ажахыда ехэ гарзатай. Юуб гэхэдэ, нэгэ город гү, али нютагта барилгын организаци бүхэн өөрөө үйлэдбэриин база байгуулжа, хамһабариин олон предприяти, ажахытай болодог, автотранспорт, юумэеэ хадагалха складуудые олоор баридаг. Иигэжэ барилгын организацинуудые байгуулха хэрэгтэ ехэ мүнгэн гаргашалагдадаг, харин эдэ организацинуудай аша үрэнь энээнһээ дээшэлдэггүй.

Гадна, нэгэ область, нэгэ городто олон элдэб организацинууд барилга хэдэг. Жэшээнь, Челябинска областиин газар дээрэ 25 министерство болон зургаанда мэдэлтэй, 182 барилгын-монтажна организаци барилга хэнэ; Свердловско областьдо 30 министерство болон зургаанда хабаатай 203 барилгын-монтажна организаци барилга хэдэг. Тиихэдээ тэдэнэр нэгэ үйлсэдэ, нэгэ райондо барилга хэхэдээ, өөһэдынгөө организацинуудай хүсэ, мүнгэ зөөри хэрэглэдэг. Хэтэрхэдээ, Свердловскиин Кузбасска үйлсэдэ байрын 8 гэр барихыень элдэб янзын долоон министерство болон зургаануудта даалгагдаһан байгаа. Белгород гэжэ областной центртэ 8 министерство, зургаануудта хабаатай барилгын 6, тусхай барилгын 7 организаци бии. Тиигээд тэдэнэр хамта 90 миллион түхэригэй барилга хэнэ.

Иимэ ушарнуудай олон байһан дээрэһээ, промышленна предприяти, мүн байрын гэрнүүдые бариха хэрэгтэ һомологдоһон мүнгэн ондо ондоо организацинуудта таража сасагдадаг, барилга унжагайрдаг, барилгын хүдэлмэриин үнэ сэн нилээд дээшэлдэг, барилгын механизмууд, транспорт муугаар хэрэглэгдэдэг, ажахые хүтэлбэрилхэ зургаание байлгахын тулада ехэ зөөри гаргагдадаг. Эдэ бүгэдэ гүрэндэ ехэ гарзатай. Москвада, Ленинградта болон хэдэн бусад городуудта барилгын организацинууд нэгэдэжэ хүдэлмэреэ ябуулдаг. Иигэжэ нэгэ газарта байһан барилгын организацинууд нэгэ хүтэлбэритэй байхадаа дээрэ дурсагдаһан дутагдалнуудгүйгөөр, һайн шанартай барилга хэдэг байна.

6. Промышленность, барилга хүтэлбэрилдэг мүнөөнэй гуримай байхада, министерство бүхэн өөртөөл ехые бүтээжэ абаха гэжэ оролдоод, хэр ехэ мүнгэн, материал гаргашалагданаб гэжэ оройдоо харадаггүй байна. Тиихэдэ бии байһан машинанууд, түхеэрэлгэ хүсэд һайнаар хэрэглэгдэнэгүй, аяар холоһоо ашаа шэрэлгэ болодог гэжэ ойлгодоггүй байха юм.

Машина бүтээлгын промышленностьда тусхай мэргэжэлэй һулаар хүгжөөгдэһэн дээрэһээ, мүн предприятинуудай хамтараадүй дээрэһээ шудхалга, дабталга, мүн штамповка хэхэ хүдэлмэриие олон министерство, зургаануудта хабаатай жэжэхэн предприятинууд бүтээдэг. Гансал шудхамал шэрэм, булад, штамповка бүтээхэ тусхай заводууд үшөөл үсөөн.

Гансал ямар нэгэн зургаанда мэдэлтэй предприятинууд хамтаржа ажалладаг, харин ондо ондоо министерствын предприятинууд хамтаржа ажалладаггүй байна. Тиимэһээл бии байһан машинанууд мууса хэрэглэгдэнэ. Жэшээнь, барилгын, мүн харгы замай машина бүтээлгын министерствын «Красный экскаватор» гэжэ Киевэй заводто шудхалгын цех шэнэдхэн заһагдажа үргэдхэгдөө. Тиигээд энэ завод тус министерстводэ мэдэлтэй аяар Ташкентдэ, Ленинградта, Свердловскдо, Куйбышевта, Курскда, Ижевскдэ, хэтэрхэдээ Тюмень, Курганда байһан предприятинуудта шудхамал булад, шэрэм хэжэ эльгээдэг. Гэхэтэй хамта, энэ городуудһаа ондоо предприятинууд ороной бусад нютагуудта ехэхэн шудхамал булад, шэрэм абаашадаг байна. Тиигэжэ, шудхамал булад, шэрэм 3500 километр зайтай газарта иишэ тиишээ шэрэгдэнэ. «Красный экскаватор» гэжэ Киевэй за- водһоо шудхамал шэрэм Тюмень хүрэтэр абаашаха тулада, тэрэниие бүтээхэ сэнгэй 20 процент гар- ниинь гаргашалагдана. Хэрбээ ажал хэрэгтээ зэ- ёһоор хандадаг байгаа һаа, барилгын, мүн харгы за- май машина бүтээлгын заводууд ондоо министерств- предприятида шудхагдаһан шэрэм, булад абажа, т- рэниие аяар холоһоо асарангүйгөөр байжа боло- байгаа. Гэбэшье, министерствонүүд гансал өөһэдын- гөө предприятинуудай талыень хараад лэ, энэ асуу- далые зүбөөр, гүрэн түрын ёһоор шиидхэжэ шада- даггүй. Иишэ тиишээ ехэ юумэнэй шэрэгдэхэдэ, ара- дай ажахыда айхабтар гарзатай.

7. Промышленность, барилгын хэрэгые хүтэлбэрил- хэ хэрэг юундэ хубилгагдаха ёһотойб гэхэдэ, мэрг- жэлтэдые зүбөөр хэрэглэдэг болохо, мүн промышле- ность, барилгын хэрэгые хүтэлбэрилгэдэ нютагай оло- хүдэлмэрилэгшэдые хабаадуулха шухала.

Арадай ажахын бүхы һалбаринуудта хүдэлхэ мэ- гэжэлтэдые олоор бэлэдхэхэдээ, парти, правительс- вомнай инженерно-техническэ кадртай болохо гэж- илангаяа ехээр оролдоһон байгаа. 1928 ондо 98 мя- ган инженер, технигүүд бидэндэ бии байгаа. Мүнөө миллион 600 мянган инженер, технигүүд бии. Совет- скэ засагай үедэ ороноймнай дээдэ һургуулинууд миллион 500 мянган мэргэжэлтэдые, тэрэ тоодо миллион шахуу инженернүүдые бэлэдхээ. Научна хү- дэлмэрилэгшэдэй тоо нилээдгүй олон болоо. 1913 онд- научна эмхи зургаануудта, дээдэ һургуулинуудта мянга бага гаран научна хүдэлмэрилэгшэд хүдэлд- һаань, мүнөө тэдэнэр 240 мянган хүн болоо.

Манай орондо ямар олон мэргэжэлтэд бии гэээш- гэжэ эдэ баримтанууд харуулна. Гэбэшье, мүнөө хү- тэлбэриин аппарадуудта бэлигтэй олон хүтэлбэри- лэгшэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд хү- дэлжэ байна. Бодото дээрээ тэдэнэр завод, фабрик- да, барилгада хүдэлмэрилжэ байха ёһотой бай- бшуу.

Эмхи зургаануудай түхэл маягта бии байһан ду- тагдалнуудые усадхаха талаар, мүн хүтэлбэрии- зургаануудые соморлохо талаар һүүлэй жэлнүүд- ехэ хүдэлмэри хэгдээ. Хүтэлбэриин, бэлэдхэлэй боло- бусад зургаануудһаа һүүлэй 3 жэлэй туршада 90- мянга гаран хүн хороогдоо. Тэдэнэй олонхинь пред- приятинуудта, барилгада хүдэлмэрилжэ байна. Гэб- шье, ажахые хүтэлбэрилдэг аппарадта үшөөл ол- үлүү зон байһаар.

Промышленность, мүн барилгые хүтэлбэрилхэ хэ- рэгэй хубилгагдахада, аппарат ехэ сомор боло- тэндэ зон үсөөржэ, эрдэмтэй мэргэжэлтэдые буру- гаар хэрэглэхэ ябадал болюулагдаха байна. Хүтэлб- риин, мүн бусад зургаануудай аппарадһаа сүлөөрһө- зон предприятинуудта, барилгануудта, арадаймна- баялигай байгуулагдажа байһан газарта ошожо хү- дэлхэ.

8. Мүнөө байһан промышленна, барилгын мини- стерствонүүд олон дабхар эмхи зургаануудһаа бүр- дэнэ. Министерствонүүд болон зургаанууд ороно- мнай элдэб нютагуудта байдаг предприятинууд- түбэй газарһаа хүтэлбэрилхэдөө, элдэб олон үлү- организацинуудые—бүтээһэн юумэеэ худалдаха, түү- хэй эд худалдажа абаха конторо, база, трест гэх- мэтэ зургаануудые олоор байгуулдаг. Министерство- нүүдтэ олон янзын главканууд, управленинүүд, т- һагууд болон бусад эмхи зургаанууд бии. Сибириин Дунда Азиин, Алас Дурна зүгэй болон оронойм- холын нютагуудай предприятинуудые хүтэлбэрилд- главканууд ехэнхидээ Москвада байдаг. Министер- ствонүүдэй иимэ олон зургаануудтай байхада, пред- приятиин ажал дээрэ гараһан ямар нэгэн асууда- үни удаан боложо шиидхэгдэдэг. Элдэб зургаану- хоорондоо холбоогүй байдаг дээрэһээ, мүн хүтэлб- рилдэг предприятинуудһаа, барилгануудһаа мини- стерствонүүдэй, главкануудай холо байдаг дээрэһэ- министерствын хүдэлмэрилэгшэд, зургаануудай хо- рондо бэшэлсэхын тулада ехэ саг гаргадаг, мүн элд- захиралтануудые, мэдээнүүдые, докладной записк- нуудые бэшэжэ тараахын тулада мүн лэ ехэ саг га- гагдажа, завод, фабрика барилгын эмхидхэлэй хүдэ- мэридэ ехэ хоро хүргэдэг гэээшэ. Министерствонүү- һээ далайн долгин шэнгеэр ерэжэ байдаг ехэ саарһ- предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэдые ажал хүдэ- мэриһөөнь һаатуулдаг. Олон мэргэжэлтэд Моск- дуудагдажа асаруулагдадаг. Тиихэдээ хэдэн һара- министерствонүүдтэ байжа, ажал хүдэлмэридөө х- баадалсадаггүй.

Эдэ бүгэдэ дээрэһээ предприятинуудай, барил- нуудай түсэбые зохёоходо, мүн бэелүүлхэдэ ехэ му- байдаг. Тиигээд бии байһан машинануудшье һайнаа- хэрэглэгдэдэггүй, элдэб олон барилгануудта мүн- зөөри тараагдажа сасагдадаг байна.

9. Промышленность, барилгые һалбари һалбаряар- хүтэлбэрилхэдэ, предприятинуудые, барилгануудые түүхэй эдээр, техникээр хангаханЬ ехэ бэрхэтэй бо- лодог. Министерство, зургаан бүхэн бүтээһэн юумэ- худалдаха, мүн түүхэй эд абаха зорилготой аппара- барижа байдаг. Илангаяа юумээ худалдажа аба- организацинууд олоншье, мүн үнэтэйшье байна. Про- мышленна центрнүүдтэ ехэнхидээ элдэб янзын оло- министерствонүүдэй, зургаануудай предприятинууд- бүтээһэн юумэ худалдадаг, мүн түүхэй эд худалдаж- абадаг организацинууд байдаг. Жэшээнь, Ленингра- та түүхэй эд материал худалдажа абадаг 123 орга- заци, Харьковска областьдо 74, Новосибирскэ обла- стьдо 76 организаци бии. Министерствонүүд зари- даа нэгэл городто түүхэй эд худалдажа абадаг хэд- конторотой, агентствонуудтай байдаг. Жэшээлбэ- СССР-эй Барилгын министерство түүхэй эд худал- жа абадаг 15 организаци Москвада, 9 Ленинград- 7 Минскдэ, 6 организаци Новосибирскдэ барих- байдаг.

Түүхэй эд худалдажа абаха элдэб олон органи- цинуудай зургаануудта байгаашье һаань, предпри- тинууд болон барилгануудта заримдаа түүхэй э- материал саг соогоо асарагдадаггүй, мүн дутуу ба- даг. Эдэ бүгэдэ предприяти, барилгануудай хүдэлм- ридэ һаад хэжэ, хаа яа хүдэлмэришэдые, мүн түхе- рэлгэ миин зогсоожо байлгаха, бүтээһэн ехэ юумэ- нэгэ предприяти дээрэ суглуулжархёод барижа ба- ха, харин тиихэдэнь ондоо предприятида иимэ юумэ- дутажа байха ушарнууд үзэгдэдэг. Министерствонүү- предприятинуудһаа холо байдаг дээрэһээ предпри- тинуудай, барилгануудай хэрэглэмжыень һайн мэд- дэггүй, тиигээд хэрэгтэй юумыень саг соонь абааш- хын тулада заримдаа хэмжээ абадаггүй байха юм.

10. Арадай ажахые саашадаа улам хүгжөөхэ зорил- гоор КПСС-эй ЦК-гэй февральска Пленум промыш- ленность болон барилгые ондоогоор хүтэлбэрилдэг болохо гэжэ шиидээ. Иимэ хүтэлбэриин оруулагдаха

(Үргэлжэлэлынь 3-дахи нюурта)

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ, БАРИЛГА ХҮТЭЛБЭРИЛХЭ ХЭРЭГЫЕ СААШАДАА УЛАМ ҺАЙЖАРУУЛХА ТУХАЙ

Нүхэр Н. С. Хрущевой элидхэлэй тезисүүд

(Үргэлжэлэл)

бүхы орондомнай ажал хүдэлмэриин ниитэ түсэ- ёһоор ябуулагдахатай хамта, хүтэлбэриин газар прияти, барилгын байһан газарта байрлажа, рхойгоор, аша үрэ ехэтэйгээр хүтэлбэрилхэ арга- Промышленность, мүн барилгые ондоогоор хү- бэрилдэг болоходомнай, демократическа центра- бэелүүлхэ гэһэн Ленинэй зохёоһон гол ёһые шадаа бүри һайнаар дүүргэхэ, мүн арадайнгаа ые түсэбэй ёһоор хүтэлбэрилхэ хэрэг һайжарха на. Советскэ гүрэн, Коммунистическэ парти со- лизм байгуулха хэрэгые централизмын ёһоор хү- бэрилхэдөө, ажахын асуудалнуудые шиидхэхэ хэрэгтэ нютаг нютагай органуудые үргэнөөр хабаадуулха арга боломжотой гэжэ В. И. Ленин хэдэн дахин онсолон тэмдэглэһэн байна. «Элдэб зургаанууд хоорондоо холбоогүй байхадаа, ажахыда ехэ һаалта хэнэ. Энэ асуудалда тон ехээр анхаралаа хандуулха шухала... Хүдэлмэришэн, таряашадай олониитэдэ дүтэ байхада энэ дутагдал илангаяа 'эли байдаг. Тиимэһээ дүй дүршэлөө андалдан хүдэлмэришэд эдэ дутагдалнуудаа түргөөр усадхаха арга боломжотой», —гэжэ В. И. Ленин бэшэһэн байна. (Зохёолнууд, 32 том, 364—365 хуудаһан).

III.

спубликануудта, хизаарнуудта, областьнуудта байдаг промышленность, барилгые хүтэлбэрилхэ органууд

Арадай ажахые саашадаа хүгжөөхэ зорилгоор мышленность, барилгые нютагтань, предприяти, лгануудта дүтэ байжа хүтэлбэрилхэ саг мүнөө дай ажахын ехээр хүгжөөд байхадань ерээ. Энэ иго бэелүүлхын тулада. министерство, зургаа- дай элдэб һалбаринуудые хүтэлбэрилдэг байһан энэй гуримые болюулжа, предприятинуудай аг газартань хүтэлбэриин органуудые байгуул- шэнэ арга методүүдтэ оробол дээрэ гэжэ һанаг- а. Жэшээнь, арадай ажахын Соведүүд (совнархо-) эгээл иимэ, таарамжатай хүтэлбэриин орган жа болохо. Иигэжэ энэ талаар хубилалтын хэг- байхада, демократическа централизм тушаа нэй зохёоһон гол ёһон ажахыда үргэнөөр хэрэг- эхэшье байна. Энээнэй ёһоор нютагай зоной үүс- хэшээл ехээр бадаруулагдаха, тиихэдэ түб га- аа хүтэлбэритэйшье һаа, нютагай органууд ажа- асуудалнуудые эдэбхитэйгээр шиидхэдэг боло- байна.

Экономикые хүтэлбэрилхэ шэнэ органууд — ара- ажахын дээдэ Совет болон нютагай совнархо- айхабтар ехэ удхашанартай гэжэ В. И. Ленин эдэг байгаа. «Арадай ажахын Дээдэ Совет эгээл юусалгатай, эгээл бэрхэтэй зорилго мүнөө бэе- хэ ёһотой. Октябрьска революциин болоһонһоо шо улам ехэ амжалта туйлаха бүри, Октябрьска олюциин эхи табиһан хубилалтын гүнзэгырхэ бүри алистическэ революциин туйлалтануудай улам болоходонь, социалистическэ байгуулалтын бү- бэхижэхэдэнь, арадай ажахын Соведүүдэй үүр- улам дээшэлхэ юм. Эдэ органууд гүрэнэй бүхы зургаанууд сооһоо үни удаан байха юм. Социа- мын бэхижэхэ бүри зонхилолгын гансал ажал хэ- ые хүтэлбэрилдэг аппарат хэрэггүй шахуу боло- байна. Мүлжэгшэ ангинуудай бусалтагүйгөөр һа- ада, социалистическэ ажал хэрэгээ ажалшадайм- эмхидхэжэ һурахада, хүтэлбэриин энэ аппарат болохо ёһотой. Энэмнай хуушан гүрэнэй аппарат м. Харин арадай ажахын Дээдэ Совет мэтын лэй аппарадууд улам урган хүгжэхэ, мүн бэхи- э байна. Тиихэдээ зүбөөр эмхидхэгдэһэн общест- ажал-ябуулгые тэдэнэр бэелүүлхэ ёһотой,—гэжэ И. Ленин 1918 ондо хэлэһэн байна. (Зохёолнууд, том, 372 хуудаһан).

Мүнөө үедэ манай орон дотор хүсэн түгэс мате- льно-техническэ база бии, эрдэмтэй олон мэргэ- тэд, предприятинуудай, барилгануудай хүтэлбэ- гшэд урган гараа, хүдэлмэришэн ангиин тоо хэ- дахин олон болсо. Тэрэнэй культурно-техническэ эниинь жэшээлэшэгүйгөөр дээшэлээ. Тиимэ- арадай ажахые нютаг нютагуудта байжа хүтэл- лхэ таарамжатай зохид саг ерээ гээшэ.

Иимэ хүтэлбэриин хүсэндөө ороходонь, республи- үдай, хизаарнуудай, областьнуудай советскэ, тийна, ажахын болон профсоюзна организаци- ехэ эрхэтэй болохо, мүн ажахые хүгжөөхын түлөө тэдээнэй харюусалганшье дээшэлхэ, ажахые хүтэлбэрилхэ хэрэгтэ үргэн олониитэ ажалшад хабаадуулагдаха байна.

2. Хэрбээ промышленность, барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгые республикануудта, хизаарнуудта, областьнуудта байха арадай ажахын Соведүүдтэ дамжуулан үгэхэдэ зүб гэжэ тоологдоо һаань, промышленность, барилгын хэрэгые эрхилдэг союзна болон республиканска министерствонүүд үлүү болохо байна. Арадай ажахые хүгжөөхэ таарамжатай зохид байдалай Советскэ Союзда мүнөө бии дээрэһээнь, мүн нютагуудта эрдэмтэй мэргэжэлтэдэй олон болоһон дээрэһээ, промышленна үйлэдбэриин ехэ болоһон дээрэһээнь экономическа захиргаанай районуудта байха арадай ажахын Соведүүдтэ промышленность, барилга эрхилхэ хэрэгые даалгабал эгээл таарамжатай.

Арадай ажахын Соведүүдые байгуулхадаа энэ нютаг захиргаанай талаар яажа хубаарилагданхайб, область, хизаар, республика дотор промышленность ямараар хүгжөөгдэһэн бэ гэжэ хараада абаха шухала. Жэшээнь, Свердловско область, Челябинска область, Башкирска АССР ехээр хүгжэнги промышленностьтай экономическа захиргаанай районууд болоно. Харин айхабтар томо экономическа район болохо бүхы Уралда совнархозуудые тогтоохонь үлүү байна. Юуб гэхэдэ, тэндэхи промышленна предприятинуудай, барилгануудай олон дээрэһээ, совнархозууд тэдэниие тодорхой һайнаар хүтэлбэрилжэ шадахагүй.

Бүхы областьнуудта, хизаарнуудта, автономно республикануудта совнархозуудые бии болгоһоной хэрэггүй. Промышленностиин ехээр хүгжэнги газартал тэдэниие байгуулха ёһотой. Мүн совнархозуудые байгуулха тухай асуудал шиидхэхэдээ, тус областьдо промышленность, барилга хүгжөөхэ ямар арга боломжонууд бииб гэжэ хаража үзэхэ шухала. Зариманда промышленность муутайшье областьнуудта совнархозуудые байгуулха шухала байжа болохо. Юуб гэхэдэ, энэ нютагууд холо байдаг, теэд ехэ талмай эзэлдэг байгаа һаань, хүтэлбэриин газар тэрэ нютагтань байгуулагдаха ёһотой. Жэшээнь, Якутска АССР Магаданска область хоёр эгээл иимэ нютагууд болоно. Промышленность муутай бусад областьнуудта хэдэн зэргэлээ областьнуудай промышленностиис нэгэ газарһаа хүтэлбэрилбэл дээрэ байха ха. Жэшээнь, Ленинградай арадай ажахын Соведүүдтэ хүршэ байдаг Новгородско, Псковско областьнуудай, магад Вологодско областиишье промышленна предприятинуудай мэдэлтэй байхадань болохо байна. Украинска Республикада арадай ажахын Львовско Соведтэ Дрогобычска, Станиславска, Закарпатска, Волынска, Ровенскэ, Тернопольско, Черновицка областьнуудта байдаг предприятинууд мэдэлтэй байхадань болохо байна. Гэбэшье, энэ асуудалые тон наринаар шэнжэлжэ үзөөд, шиидхэхэ шухала.

Зарим союзна республикануудта, илангаяа областьнууд боложо хубаардаггүй зарим союзна республикануудта арадай ажахын нэгэл Соведтэй байхада дээрэ байжа болохо. Энэ асуудалые мүн лэ дахин дахин зүбшэн хэлсэхэ шухала.

3. Областиин, хизаарай, республикын арадай ажахын Совет промышленность, барилгын хэрэгые хүтэлбэрилдэг гол орган байжа, тэрээндэ мэдэлтэй предприяти, барилгануудые сэхэ хүтэлбэрилхэдөө, арадай ажахые хүгжөөхэ ниитэ гүрэнэй түсэбэй даалгабаринуудые хүтэлбэри болгохо ёһотой. Ажахыгаа түсэблэхэдөө арадай ажахын Соведүүд хоёр зургаанда — союзна республикын правительствода, мүн СССР-эй правительствода мэдэлтэй байха.

Энээнтэй дашарамдуулан, хэн хэндэ мэдэлтэйб гэжэ промышленность дээрэ хаража үзэхэ шухала. Саашадаа промышленностиин союзна республиканска, мүн нютагай промышленность гэжэ хубаарилха ёһотой. Ямар республикын ямар предприятинуудынь союзна республиканска болохоб, ямарнуудынь нютагай промышленностиин болохоб гэһэн асуудалые район бүхэндэ лаблаха шухала.

Мүнөө үедэ союзна, союзна республиканска министерствонүүдтэ мэдэлтэй байһан промышленна предприятинууд, комбинадууд, трестнүүд, мүн бусад үйлэдбэриин нэгэдэлнүүд, барилганууд, тэрэшэлэн түүхэй эд, техникээр хангадаг конторонууд болон бусад организацинууд, мүн республиканска промышленностиин зарим предприятинууд арадай ажахын Соведэй мэдэлдэ орохо. Харин, республиканска промышленностиин предприятинуудай нүгөө заримыень нютагай Соведүүдэй мэдэлдэ оруулбал дээрэ.

4. Хизаарнуудай, областьнуудай, республикануудай арадай ажахын Соведүүд предприятинуудые хүтэлбэрилхэ, мүн мүнгэ зөөри хэрэглэхэ бүрин эрхэтэй. Гадна, үйлэдбэриин түсэбые дүүргэһэнэй түлөө, мүн мэдэлдээ байһан предприятинуудай ажал-ябуулгын экономическа үрэ дүнгүүдэй түлөө тэдэнэр сүм харюусаха ёһотой.

Ажал хэрэгэйнгээ холын, мүн ойрын сагта бэелүүлхэ түсэбые, тэрэшэлэн предприятинуудые тусхай мэргэжэлтэй болгохо түсэбые, үйлэдбэриин предприятинуудые хамтаруулан ажаллуулха түсэбые, нэгэ захиргаанай экономическа район соошье, мүн бусад областьнуудта, республикануудта байһан предприянуудай бэе бэедээ түүхэй эд, хүсэд бүтээдүй зүйлнүүдые үгэлсэжэ байха түсэбые, түүхэй эд, техникээр хангажа байха түсэбые арадай ажахын Соведүүд зохёохо уялгатай.

5. Арадай ажахын Соведүүд нютагай организацинуудые эдэбхитэйгээр хабаадуулан тус областиин гү, али республикын промышленность, мүн барилга хүгжөөхэ зорилгонуудые түргэнөөр шиидхэхэдээ, түбхын түрүүлэн ниитэ гүрэнэй аша туһые хараадаа абаха ёһотой.

Урдань түбэй газарай министерствонүүдэй, зургаануудай шиидхэдэг байһан ажахын олон шухала асуудалнуудые совнархозууд нютагуудта шиидхэхэ арга боломжотой байха.

Промышленность, барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгэй хубилгагдахада, олон министерствонүүдэй, зургаануудай барилгын элдэб жэжэхэн олон организацинуудай орондо арадай ажахын Соведүүд барилгын нэгэн организацинуудые байгуулжа, барилгын хүдэлмэриие түргэдхэхэ, үйлэдбэриин шэнэ машинануудые ашаглалгада оруулха, барилгын механизмуудые һайнаар хэрэглэхэ, барилгын үные химдаруулха арга боломжотой.

Совнархозуудай байгуулагдахада, предприятинуудай дотоодын арга боломжонууд гүйсэд хэрэглэгдэхэ, экономическа захиргаанай нэгэ район доторшье, мүн элдэб районуудай, республикануудай хоорондошье предприятинуудые хамжуулан хүдэлгэхэ, мүн тусхай мэргэжэлтэй болгохо ехэ арга боломжо бии болохо байна.

6. Совнархозой аппарадууд дан ехэ байха ёһогүй. Область, хизаар гү, али республика бүхэнэй онсо өөрэ зүйлдэнь, ажал хэрэгтэнь тааралдуулан совнархозуудай аппарадуудые байгуулха шухала.

Совнархозуудай дэргэдэ технико-экономическа Соведүүд байгуулагдаха ёһотой. Эрдэмтэй мэргэжэлтэд, новаторнууд, ажал хүдэлмэриин түрүүшүүл, партийна, советскэ, ажахын, профсоюзна, научно-шэнжэлэлгын болон бусад организацинуудай хүтэлбэрилэгшэд иимэ Соведүүдтэ оруулагдаха ёһотой. Технико-экономическа Соведэй гол зорилгонь юуб гэхэдэ, тэдэнэр областиин, хизаарай, республикын промышленностиин хүгжэлтын юрэнхы асуудалнуудые хаража үзэхэ, район дотор предприятинуудые хамжуулан ажаллуулха тушаа, мүн үйлэдбэриин-техническэ болон экономическа ехэ асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхэ, түсэбөө дүүргэхын, ажалай бүтээсые дээшэлүүлхын тулада, продукциин өөрынь үнэ сэнгые химдаруулхын, шанарыень дээшэлүүлхын тулада хэмжээ-ябуулгануудые бэелүүлхэ уялгатай. Арадай ажахын Соведүүд ажал хүдэлмэреэ ябуулхадаа промышленность, барилгые хүтэлбэрилхэ хэрэгтэ олониитэ ажалшадые үргэнөөр хабаадуулха ёһотой.

Совнархозуудта мэдэлтэй комбинадууд, трестнүүд, мүн һалбари һалбаринуудые хүтэлбэрилдэг ажахын нэгэдэлнүүд, предприяти, барилгануудые хүтэлбэрилхэ гол ажал ябуулха уялгатай. Харин арадай ажахын Соведэй аппарадынь соморхон байха ёһотой. Хэр олон предприятинууд Соведтэ мэдэлтэй байнаб, элдэб һалбаринуудай предприятинууд ямар ёһоор эмхидхэгдэнхэйб гэжэ хаража үзөөд, совнархозуудай аппарадта түсэблэлгын, материально-техническэ, хангалгын, мүнгэ зөөриин, ажал хүдэлмэриин болон бусад таһагуудые байгуулха хэрэгтэй.

Мүнөө союзна, союзна республиканска министерствонүүдтэ мэдэлтэй проектнэ, научна, туршалгын, конструкторска организацинуудай олонхинь совнархозуудай мэдэлдэ орохо.

Томо промышленность, барилгые хүтэлбэрилхэ хэрэгые хубилгахатаяа хамта нютагай промышленностиие хүтэлбэрилхэ хэрэгые һайжаруулха тухай асуудалые республиканска, нютагай органууд шиидхэхэ уялгатай.

Нютагай промышленностиин хүдэлмэриие нютагай советскэ органуудай гарта сүм үгөө һаа хамаагүй байгаа. Гансал нютагай удхашанартай аад, зарим предприятинууд мүнөө республиканска, союзна республиканска министерствонүүдэй мэдэлдэ байдаг. Иимэ предприятинууд ажалшадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй мэдэлдэ орохо ёһотой. Нютагай органуудай нютагайнгаа промышленностиие хүтэлбэрилдэг болоходонь, ажахые хүтэлбэрилхэ хэрэгтэ тэдэнэй дүүргэдэг үүргэнь дээшэлхэ байна.

Автономно республикануудай Министрнүүдэй Соведүүд, тэрэшэлэн ажалшадай депутадуудай хизаарай, областиин Соведүүд тэндэхи экономическа захиргаанай районуудай арадай ажахын Соведүүдэй түрүүлэгшэнэрэй элидхэлые шагнажа, һүүлээрнь зүбшэн хэлсэлгэ эмхидхэхэ эрхэтэй. Тиихэдээ өөрынгөө республика, область гү, али хизаар дотор байһан промышленность, барилгые хүтэлбэрилхэ хэрэгтэ тэдэнэр хабаадажа, арадай ажахын түсэбые дүүргэлтэдэ эдэбхитэйгээр нүлөөлжэ шадаха байна. Гэхэтэй хамта, хизаарай, областиин, автономно республикануудай ажалшадай депутадуудай нютагай Соведэй мэдэлдэ промышленность, барилгые хүтэлбэрилхэ хэрэгые мүнөө сүм үгэбэл буруу байха байна. Юуб гэхэдэ, нютагай мэдэлтэй промышленность ехэ юумэ энээнһээ хойшо бүтээдэг болохо, гадна, нютагай Соведүүд хүдөө ажахые саашадаа хүгжөөхэ хэрэгые хүтэлбэрилхэ ехэ харюусалгата уялгатай.

(Түгэсхэлынь удаадахи номерто гараха)

БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

Республикын врачуудта Бурят-Монголой АССР-эй габьяата врачын хүндэтэ нэрэзэргэ олгохо тухай

Арадай элүүрые сахиха хэрэгтэ ьяатай байһанайнь түлөө Бурят- голой АССР-эй габьяата врахүндэтэ нэрэзэргэ иимэ хүнүүд- олгохо:

1. **Андриевская** Александра Ни- аевна—Мухаршэбэрэй аймагта- больницын врач-терапевт.

2. **Бадмаева** Зади Бадмаевна — публиканска больницын тера- тическэ отделениие даагша.

3. **Баскакова** Елизавета Матвеев- —Баргажанай аймагтахи больни- врач-педиатр.

4. **Бец** Никифор Павлович — -Удын инфекционно больницын деления даагша.

5. **Болотова** Зинаида Александ- на—Республиканска санитарно- демическэ станциин бактериоло- еска отделениие даагша.

6. **Власова** Галина Васильевна— нэй аймагтахи больницын , акушер-гинеколог.

7. **Громышева** Зоя Борисовна — -Удэ станциин түмэр замай ьницын нюдэнэй врач.

8. **Елизарьева** Антонина Георги- —Городок городой городской ьницын врач-терапевт.

9. **Идзик** Нина Фоминична—Хой- Байгалай аймагай Байкальска стково больницые даагша.

10. **Ицкович** Абрам Евсеевич — -Удын городской нэгэдэхи больницын медчастиин талаар главна врачые орлогшо.

11. **Каширихина** Галина Александровна—Кабанскын аймагтахи больницын главна врач.

12. **Макаревич** Анфиса Семеновна —Улан-Удын городской хоёрдохи больницын врач-педиатр.

13. **Николаев** Василий Иннокентьевич—Улан-Удын заводой больницын врач-хирург.

14. **Тычина** София Ивановна — Курумканай аймагтахи больницын главна врач.

15. **Федухин** Павел Николаевич—Улан-Удын Ленинэй орденто паровозо-вагонно заводой больницын начальник.

16. **Харпухаева** Цыцыг Бухаевна — Курумканай аймагтахи больницын врач-хирург.

17. **Холмогорова** Анастасия Петровна—Хориин аймагтахи больницын врач-терапевт.

18. **Холукшанов** Александр Иннокентьевич—Ильинскын хүүгэдэй туберкулезно санаториин главна врач.

19. **Хороших-Тарасова** Нина Петровна—Кяхтын аймагай городской больницын врач-инфекционист.

20. **Чебунина** Вера Ивановна — Тарбагатайн аймагтахи больницын врач-педиатр.

БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшын Орлогшо П. ЧЕПАРИН.

БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь В. ОСТРОВСКАЯ.

-Удэ, Соведүүдэй Байшан.
57 оной мартын 30.

БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

Республикын врачуудые Бурят-Монголой АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха тухай

Эрхим һайнаар хүдэлмэрилжэ, ажалшадай элүүрые сахиха хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаһанайнь түлөө Бурят-Монголой АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар иимэ хүнүүдые шагнаха:

1. **Алексеева** Любовь Иннокентьевна—Улан-Удэ городой хүүгэдэй нэгэдэхи больницын главна врачын орлогшо.

2. **Анисимова-Волегжанина** Вера Григорьевна — Хойто-Байгалдахи аймагай больницын главна врач.

3. **Афенычева** Валентина Ивановна — ажалшадай депутадуудай Яруунын аймагай Соведэй гүйсэдкомой элүүрые хамгаалгын таһагые даагша.

4. **Бурштейн** Вера Моисеевна—Прибайкальска аймагай Горячинскын участково больницын главна врач.

5. **Бутырина** Анастасия Дмитриевна—Баунтын аймагтахи больницын главна врач.

6. **Ветвинская** Евдокия Ивановна —Улан-Удын Ленинэй орденто паровозо-вагонно заводой больницын терапевтическэ отделениин ординатор.

7. **Волкова** Елена Ивановна — Баргажанай аймагай врач-венеролог.

8. **Гранау** Нина Корниловна — Улан-Удын заводой медицинскэ нэгэдэлэй терапевтическэ отделениин начальник.

9. **Гусева** Нина Константиновна —Баргажанай аймагтахи больницын главна врач.

10. **Гусева** Ольга Васильевна — Республиканска арһанай-венерологическа диспансерэй серологическа кабинедые даагша.

11. **Давыдова** Анастасия Тихоновна—Улан-Удын Ленинэй орденто паровозо-вагонно заводой больницын педиатрическа отделениин ординатор.

12. **Евменова** Раиса Дмитриевна —Бабушкин городой Клюевска участково больницые даагша.

13. **Ершова** Евгения Евгеньевна —Кяхтын аймагай врач-фтизиатр.

14. **Жалсараев** Андрей Иннокентьевич — Яруунын аймагтахи больницын главна врач.

15. **Иванова** Надежда Александровна—Республиканска противотуберкулезно диспансерэй хүүгэдэй таһагые даагша.

16. **Ивко** Антонина Алексеевна—ажалшадай депутадуудай Кабанскын аймагай Соведэй гүйсэдкомой элүүрые хамгаалгын таһагые даагша.

17. **Капустина** Евдокия Сидоровна — Прибайкальска аймагтахи больницын врач-педиатр.

18. **Кашина** Анна Александровна —Улан-Удэ станциин түмэр-замай больницын врач физиотерапевт.

19. **Константинова** Евгения Семеновна—Улан-Удын медицинскэ училищиин директор.

20. **Корнакова** Ульяна Григорьевна—Республиканска больницын лабораторие даагша.

21. **Корнилова** Наталия Ефремовна—Улан-Удын инфекционно больницын лабораторие даагша.

22. **Кузменко** Дора Трофимовна —Тарбагатайн аймагай Ехэ-Куналейн участково больницые даагша.

23. **Лисина** Валентина Александровна—Городок городой городской больницын врач-фтизиатр.

24. **Маляренко** Николай Прокопьевич—Кяхтын медицинскэ училищиин директор.

25. **Мархаев** Григорий Андреянович—Дээдэ-Березовкын туберкулезно санаториин главна врач.

26. **Матвеева** Фекла Ангатовна—Улан-Удэ городой нарайлалгын байшангай акушер-гинеколог.

27. **Муханова** Матрена Хулумбаевна—Улан-Удэ городой нэгэдэхи городской больницын врач-уролог.

28. **Мясоедова** Наталия Борисовна—Иволгын аймагай Гильбирын участково больницые даагша.

29. **Осорова** Татьяна Ильинична — Хэжэнгын аймагтахи больницын врач-терапевт.

30. **Свечникова** Любовь Даниловна—Республиканска санитарно-эпидемическэ станциин тусгаар халдабарита үбшэнэй таһагые даагша.

31. **Суздальцева** Галина Сергеевна—Улан-Удэ городой нэгэдэхи городской больницын участково терапевт.

32. **Суковина** Нина Карповна — ажалшадай депутадуудай Заиграйн аймагай Соведэй гүйсэдкомой элүүрые хамгаалгын таһагые даагша.

33. **Филиппенко** Алевтина Федоровна—Заиграйн аймагтахи больницын врач-фтизиатр.

34. **Фролова** Алевтина Александровна—Бичурын аймагтахи больницын врач-терапевт.

35. **Хаданов** Федор Семенович—Улан-Удын инфекционно больницын главна врач.

36. **Цукерман** Ида Ильинична—ажалшадай депутадуудай Бабушкин городой Соведэй гүйсэдкомой элүүрые хамгаалгын таһагые даагша.

37. **Шалтыкова** Матрена Сократовна—Улан-Удын хүүгэдэй хоёрдохи больницын врач-педиатр.

38. **Шестакова** Лидия Прокопьевна—Республиканска арһанай-венерологическа диспансерай главна врач.

39. **Шмулевич** Екатерина Моисеевна—Улан-Удэ станциин түмэрзамай больницын врач-педиатр.

БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшын Орлогшо П. ЧЕПАРИН.

БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь В. ОСТРОВСКАЯ.

Улан-Удэ, Соведүүдэй Байшан.
1957 оной мартын 30.

Республикын агрономуудай конференциин дүнгүүд

Газар таряалан эрхилэлгые гуримшуулха

Энэ оной февральда Улан-Удэ городто үнгэрhэн республикын агрономуудай конференцидэ хабаадагшадай хэлсэhэн асуудалнуудые хамтадхажа, дүн гаргаhан энэ статья республикын Хүдөө ажахын министерстводэ зүбшэн хэлсэгдэжэ, hайшаагдаhан байна.

Бурят-Монголдо газар таряалан эрхилхэ тушаа шухала асуудалнуудые: хүдөө ажахын культурануудай ургасые дээшэлүүлхэ агротехническэ арга дүршэл, шэнэ газар ашаглаха, малда хүсэд хүрэхэ тэжээл бэлэдхэл, мүн ажалай эмхидхэлые hайжаруулха болон ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ тухай, продукциин единицэ бүхэндэ хүсэ, зөөри багаар гаргадаг болохо тухай асуудалнуудые республикын агрономуудай конференци зүбшэн хэлсэhэн байна.

Агротехникын шухала асуудалнуудые шиидхэхэдээ агрономическа заабаринуудые хубилгангүй ажалдаа хэрэглэхэ ябадал буруу гэжэ конференцидэ хабаадагшад нэгэн дуугаар хэлсээ. Жэл бүри үндэр ургаса абахын тула агротехническэ хэмжээ-ябуулгануудай тон зүб заабаринуудые бии болгохо шухала. Тиихэдэ нютаг бүриин газарай, хүрьhэнэй болон байгаалиин онсо өөрэ илгаада тааруулагдаhан агротехникэ хэрэглэгдэхэ ёhотой.

Энэ статья дотор агротехникын эгээн шухала заабаринуудые дурдахын тулада Бурят-Монголдо газар таряалан эрхилхэ тухай конференци дээрэ хөөрэлдэжэ, дүй дүршэлөө андалдаhан ябадал хараада абтаа. Тиимэhээ агрономууд дурсагдаhан заабаринуудые шухалада тооложо, зональна комиссинуудай зүбшэлые хараадаа абажа, колхоз бүхэндэ агротехническэ хэмжээ-ябуулгын түсэб табихаhаа гадна, таряалангай поли бүхэндэ агротехническэ паспорт бии болгохо ёhотой.

Иимэ паспорт бии болгоhоной ашаар колхоз бүхэндэ тарилга, хуряалгын хүдэлмэриин шанарые, саг болзорые наринаар шалгажа болохо байна. Тиимэhээ колхоз бүхэндэ агротехническэ заабаринуудые хабарай тарилгын эхилтэр зохёожо дүүргэхэ хэрэгтэй. Энэ хэрэгтэ илангаяа мэргэжэлтын үүргэ ехэ байна. Элдэб ушарта агротехническэ зүб шиидхэбэри абаад, агроном тэрэнэйнгээ түлөө харюусаха ёhотой. Агрономуудай эдэбхи үүсхэлтэйгээр хүдэлмэрилхын тула тэдэнэй хойноhоо ходо харгалзадаг ябадалые болюулха саг ерээ. Агротехникые хүсэд мэдэхэгүй элдэб эсын түлөөлэгшэдэй агрономой хэрэгтэ оролсодог ушарые тэсэшэгүй. Агрономой заабариие болюулха эрхэ гансал МТС-эй главна агрономдо үгтэдэг.

Агрономууд агротехникын асуудалнуудаар өөhэдынгөө бодомжонуудые бэелүүлхын түлөө эрид шууд оролдохо ёhотой. Наг шэбхэ гаргаха мори унаа гү, али бусадшье транспорт колхозой түрүүлэгшын үгэхэгүйдэ, мүн үрэhэнэй участогуудые буртаг үбhэнhөөнь сэбэрлэхэ гэхэдэ хүнүүдые үгэхэгүйдэнь абяагүй ябадаг гү. али үрэhэнэй таряае ондоо тээшэнь хэрэглэдэг ябадалтай эбсэшэнхэй hуудаг агрономууд муу агрономууд гээшэ.

Агрономууд хадаа өөhэдымнай туhалагшад, үндэр ургасын түлөө тэмсэлые эмхидхэгшэд гээшэ гэжэ колхозуудай олонхи хүтэлбэрилэгшэд ойлгодог юм. Гэбэшье, агрономуудай зүб заабариие ямаршье үндэhэгүйгөөр болюулдаг, агрономуудые өөрынь хэрэгhээ ондоо ажалда зарадаг хүтэлбэрилэгшэд колхозуудтамнай үшөөл бии.

Энэ тон буруу гээшэ. Мэргэжэлтэдые тоохогүй ушарые болюулха шухала. Эдэбхи үүсхэлтэйгээр хүдэлдэг агрономуудые хүтэлбэрилхы хүдэлмэридэ табиха, правлениин гэшүүд болгожо hунгаха хэрэгтэй. Мүн агрономуудые hайн байра байдалтай болгохо зэргэтэй.

Республикын агрономуудай конференциин дүнгүүдые хамталан хаража үзөөд, Бурят-Монголдо таряа ургуулгын гол шухала асуудалнууд тухай доро дурсагдаhан заабаринуудые республикын Хүдөө ажахын министерство зохёогоо.

I. Сэбэр пар

Сэбэр пар гээшэ угаа ехэ удхашанартай. Сэбэр парые ямараар хахалhанhаа хүдөө ажахын культурануудай, илангаяа шэниисын ургаса дулдыдадаг. Тиимэhээ сэбэр пар хахалхадаа алдуу гаргажа болохогүй.

Эртын пар газарай хүрьhэндэ шииг нойто баридаг, тэжээлэй бодосуудые бии болгодог талааараа эгээн hайн пар гээшэ. Энээниие нютаг бүриин хүн зоной дүршэл гэршэлнэ. Пар орой хахалдаг болохо тушаа hанамжанууд буруу байна.

Олон колхозуудта сэбэр пар дээрэ хэгдэhэн тарилгаhаа бага ургаса абадаг ушар хадаа парые эртэ хахалhанhаа бэшэ, харин орой хахалhанhаа болоно.

Энэ жэлдэ парайнгаа ехэнхиинь апрель, май hарануудта хахалха хэрэгтэй. Тиигээл hаа 1958 ондо ороohо таряанай баян ургаса ургуулха үндэhэ hуури табигдаха байна. Эрхим пар хахалхада ургамалнууд, тэдэнэй үндэhэн түргэнөөр болбосоржо, үнhэжэшэхэ гэжэ айhанай хэрэггүй. Юуб гэхэдэ, манай эндэ хабартаа, зунай эхеэр бороогүй ган байдаг тула хүрьhэн соо элдэб ургамалнуудай үмхиржэ дүрэлгые hаатуулдаг байна бшуу.

Парай газарые шаблаагүй плугаар хүрьhэ гүнзэгырүүлхэ анзаhатайгаар хүсэд гүнзэгыдэ хахалха хэрэгтэй. Июнь hарада ган болоjо захалхатай хамта пар хахалалгые зогсоохо хэрэгтэй. Хаташаhан хуурай газарые парта яашье хахалжа болохогүй. Хахалагдаагүй үлэhэн парай газарые зунай түрүүшын бороогой ороhоной hүүлдэ хахалхада болохо. Зүгөөр, орой парта гэжэ газар үлөөхэдөө зөөлэхэн хүрьhэтэй газар илгагдаха ёhотой. Оройн парай зөөлэн хүрьhэтэй газарые хабар эртэ лущильнигаар элдүүрилээд, буртаг үбhэнэй гараа hаань, саашадаа бага зэргэ элдүүрилжэ байха хэрэгтэй. Солоомын узуурта хабар эртэ байхада лущени хэхэ шухала. Иигэхэдэ газарай хүрьhэндэ шииг нойто ехээр тогтоогдожо, hүүлдэ хахалхада хүнгэн байха болоно.

Мүнөө жэлдэ газарай хүрьhые урбуулалтагүйгөөр гүнзэгыгөөр хахалха аргые, юрэнхыдөө Т. С. Мальцевай дурадхаhан бүхы аргые саашадань шэнжэлхэ ёhотойбди. Эхин-Булагай, Үшөөтэйн, Хамнигадайн болон бусад МТС-үүдэй харьяата колхозуудта энэ арга хэрэглэгдэжэ, hайн байhанаа харуулаа. Зарим газарта ургаса 50 процентээр нэмэhэн байна.

Тиихэдэ мүн горчица, каран сэсэгые hалхинай халха болгон таримжа, газар хахалха, июль соо оройн пар хахалхада эртынхидэ орходоо юугээрээ hайн бэ, юугээрээ мууб гэжэ шэнжэлхэ хэрэгтэй. Хүдөө ажахын туршалгын станци, мүн зооветеринарна институт манай эндэ газарай али тухайгаар нородог, али тухай тэжээлэй бодосуудтай байдаг, мүн хүрьhэнэй ямараар угаагдадаг байhыень тухайлжа, шэнжэлжэ байха ёhотой.

Сэбэр парые саашадань элдүүрилжэ байха гээшэ шухала юм. Зүгөөр, хүрьhэнэй хүсэд шиигтэй байха үедэнь парай газарые элдүүрилжэ байха хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, хуурай газарые элдүүрилхэдэ хүрьhэн hайнаар зөөлэрдэгшьегүй, гадна газарай хүрьhэн муудажа, нимгэрдэг байна бшуу. Аадар борооной ороhоной hүүлдэ газарай хүрьhэнэй хатуу болэжо, гантажа хатахадань хүрьhэндэ байhан шииг нойтоной уурал болэжо гарашахадайн тулада борнойлхо хэрэгтэй байдаг.

Хэрбээ ургасын нэмэхэ байгаа hаань, парай газарые хоёрлохоdо хамаагүй. Харин, элhэлиг зөөлэн хүрьhэтэй газарые гүнзэгыгөөр культивацилаад lа, хоёрлоhоноо хэрэгтэй. Ямараарше элдүүрилгэдэжэ байгаа hаа, парай газар дээгүүрээ хонхосог дүбэргэгүй, тэгшэхэнээр, буртаг үбhэгүйгөөр салhан доро орохо ёhотой.

II. Намарай пар

Манай эндэ намарай пар хахалhанай хэрэгтэй гү? Зарим нютагуудта, жэшээлхэдэ, Түнхэнэй, Закаменай, Прибайкальска аймагуудта саг болзортоо hайнаар элдүүрилэгдэhэн намарай пар хэрэгтэй байhаниинь сохом. Тиихэдэ, хабар солоомын узуур хахалжа тариhанда орходоо намарай пар дээрэ тарилга хэхэдэ үлүү hайн ургаса үгэдэг газарнуудта урдынхяараал намарай пар хахалжа байха хэрэгтэй. Тиигэбэшье, ямар намар болоhыень харалсажа, намарай парые ехээр, багаар хахалха хэрэгтэй юм. Таряа хуряахалаар газарай хүрьhэн шииг нойто ехэтэй байгаа hаань, намарай пар хахалагдадаг. Хэрбээ намартаа газарай хүрьhэнэй хатаhан байгаа hаань, намарай пар хахалhанай үлүүтэ болохо. Элhэтэй зөөлэн газарта намарай пар хахалhанай хэрэггүй. Юуб гэхэдэ, hалхяар үлеэгдэжэ хүрьhэниинь улам нимгэрхэ, муудаха байна.

Ямар нэгэн полидо пар хахалха хэрэгтэй гү, али үгы гү гэжэ шиидхэхэдээ мүнөө манай республикада тарилгын аяар 57 процент урда жэлдэнь парлагдаагүй, ургаса таригдаhан газарта хэгдэдэг байhыень хараадаа абаха хэрэгтэй. Тиимэhээ, намарай пар хахалаагүй hаа, хабарай тарилгын хүдэлмэри бүри хүндэрхэ байна. Намарай пар хахалхада мал ажалда хохидол болохогүйн тулада ургасаяа хуряажа абамсаараа кукурузын, ороohото культурануудай поли дээрэ мал оруулжа бэлшээгээд, hүүлээрнь хүсэд гүнзэгыдэ, хүрьhэ гүнзэгырүүлхэ анзаhатайгаар хахалха хэрэгтэй.

Намарай парые борнойлхо гээшэ манай республикын эрхэ байдалда тон хэрэгтэй гэжэ тэмдэглэхэ болoгдоно. Юундэб гэхэдэ, борнойлонгүй орхижорхиhон намарай пар хабар ехээр хатажа, тарилга хэхэдэ ургамалнууд муугаар, жэгдэ бэшээр ургадаг байна.

III. Хабар газар хахалжа, тарилга хэхэ тухай

Манай эндэ ехэхэн газарта, парайхиhаа үшөө ехэ газарта, хабар хахалагдажа, тарилга хэгдэдэг байна. Гэхэ зуура, хабар хахалжа тарилга хэхэдэ hайн ургаса абтахань мэдэгдэдэггүй, заримдаа гандашадаг байна бшуу. Тиимэhээ хүрьhэнэй хатахагүйгөөр хабарай хахалалга хэхэ арга олохо хэрэгтэй болоно.

Хабарай хара таряа, шэниисэ тарихын тулада газар хахалхадаа тарилга хахалалга хоёрой хоорондо забhар гаргажа болохогүй. Шадаа hаа hүниндөө газарыень хахалаад, хойто үглөөгүүрынь үрэhэ тарижа байхада hайн.

Харин тиихэдэ, оройн культурануудые—овёс, зелёнко болон бусад ургамалнуудай таригдаха полинуудые эртэ байхада хахалаад борнойлжорхихо, үгышье hаа элhэлиг хүрьhэтэй газарые дээгүүрынь нягтаруулха хэрэгтэй. Буртаг үбhэ ногоонуудые усадхахын тулада тарилга хэхын урда тээ газарай хүрьhые дээхэнүүрынь лущильнигаар элдүүрилхэ гү, али үрэhэнэй орохо гүнзэгыдэ хүрэтэр культивацилаад, хүндэ мухарюулга ябуулжа, нягтаруулха хэрэгтэй. Иигэжэ хүсэд бэшэ парай янзатайгаар хабар газарай хүрьhэ хахалжа, элдүүрилхэдэ овёсой, зелёнкын ургаса олохон нютагуудта hайнаар ургадаг.

Шииг нойто багаар бариха элhэлиг хүрьhэтэй газарые хабар хахалхада хүрьhэниинь бүхыдөө хаташажа болохо. Тиимэhээ хабар эртэ газарай хүрьhые дээхэнүүрынь лущильнигаар эсхүүлхэ, тиигээд тарилга хэхынгээ урда тээхэнэ хүндэ мухарюулга шэрэлсэн гүнзэгыгөөр хахалха хэрэгтэй.

Мухарюулга шэрэхэдэ газарай хүрьhэндэ гансашье шииг нойтон баригдадаг бэшэ, мүн хабар хахалжа тариhан газар дээрэ, намарай пар дээрэ ургаса жэгдэ hайнаар гарадаг байна. Зосоонь уhа хэдэг мухарюулгагүй hаа, тракторна бригада бүхэндэ хабарай тарилгын эхилтэр шэнэhээр мухарюулгануудые хэжэ бэлдэхэ хэрэгтэй.

IV. Тарилгын урда тээ газарай хүрьhэ элдүүрилхэ тухай

Хабар тарилгын урда тээ газараа элдүүрилхэдээ шадаал hаа хүрьhыень ехээр урбуулхагүйе оролдохо шухала. Юуб гэхэдэ, хэды дахин элдүүрилжэ, газарай хүрьhые урбуулжа байхада шииг нойтонь тогтодоггүй, хүрьhэнэй шанар муудадаг байна бшуу.

Дүй дүршэл дээрэhээ харахада, хабар эртэ газарай хүрьhэндэ шииг нойто бариха гээшэ баян ургаса ургуулха хэрэгтэ шухала удхашанартай байна. Хабарай эртын борнойлгые шадаал hаа эртэ байхада, хэдэхэн үдэр соо хэжэ дүүргэхэдэ hайн байдаг. Элhэлиг зөөлэн хүрьhэтэй газарта эртын борнойлго хэhэнэйшье хэрэггүй. Тиихын орондо дээхэнүүр мухарюулга ябуулжа, хүрьhыень нягтаруулбал дээрэ.

Поли бүхэниие, газар бүхэнэй хүрьhые харалсажа, тарилгын урда тээхи элдүүрилгэ хэхэ хэрэгтэй. Урда жэлынь hайнаар элдүүрилэгдэhэн пар дээрэ гү, али намарай пар дээрэ борнойлоод лэ, зарим ушарта ямаршье элдүүрилгэ хэнгүйгөөр эртын тарилга хэжэ болохо. Мухаршэбэрэй аймагай «Коммунизм» колхоздо 200 гектар газар дээрэ ямаршье элдүүрилгэ хэнгүйгөөр шэниисэ тариhаниинь ган жэлэй болобошье, гектар бүриhөө дунда зэргээр 21 центнер, зарим газартань га бүриhөө 30 гаран центнер ургаса хуряагдаа.

Харин оройтожо тарилга хэбэл түрүүн газарай хүрьhые элдүүрилхэ хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, ургажа захалhан буртаг үбhэ ногоонууд үгы хэгдэхэ болоно. Орой тарилга хэгдэхэ газарые хурсаар эрилэгдэhэн анзаhатай культиватораар элдүүрилхэдэ hайн. Орой таригдаха газарые дискэтэй лущильнигаар элдүүрилхэдэ балайшье таарадаггүй. Юуб гэхэдэ, газарай хүрьhэн ехээр худхагдажа, хатаха байна.

V. Шэнэ газар яажа элдүүрилхэб

Мүнөө жэлдэ 100 мянган гектар шэнэ ба боро газар элдүүрилхэбди гэжэ республикын агрономуудай зүблөөндэ хабаадагшад үгэеэ үгөө. Энэ шэнээр хахалагдаха газар дээрэ бүри мүнөө жэлдэ тэжээлэй ургамалнуудые тарижа, ургуулжа абаха хэрэгтэй. Шэнэ газар хахалха зуураа, урдань зарим нютагуудта үзэгдэдэг алдуунуудые, тусхайлбал, элhэлиг муу хүрьhэтэй, хужартай, аргагүй шулуутай газарые хахалдаг алдууе дабтажа болохогүй. Тала газарта шэнэ газарые эртын болзорто, предплужнигтай юрын плугаар тракторые гурбадахи гү, али дүрбэдэхи скорость дээрэ ябуулжа, хүрьhыень хүсэд урбуулан унагаажа, хахалха хэрэгтэй.

Тиигээд шэнэ газар дээрэ тэжээлэй ургамалнуудые тарихынгаа урда тээ «БДТ—2,2» тракторна хүндэ борнойгоор хэды дахин борнойлжо, хүндэ мухарюулгаар хүрьhыень тэгшэлхэ шухала. Шэнэ газарые иигэжэ элдүүрилээд тарихада илангаяа кукуруза, зелёнко hайнаар ургадаг юм.

Ой модо, hөөг бургааhануудые сэбэрлэжэ хахалагдаhан шэнэ газарые удаадахи жэлдэ тарилга хэхээр бэлдэхэ хэрэгтэй. Ой модо, hөөг бургааhануудые үндэhөөрнь hугалжа, хажуу тээшэнь шэрэhэнэйнгээ hүүлээр hөөг бургааhатай, нуур намагтай газарые хахалдаг плугаар хахалжа, hүүлээрнь дисковэ хүндэ борнойгоор борнойлхо ёhотой.

VI. Уhалалга

Таряалан болон сабшалангайнгаа газарые уhалха гээшэ ороohо таряанай, үбhэ ногооной баян ургаса ургуулха хэрэгтэ шухала удхашанартай. Онохойн мелиоративна станциин туршалга, шэнжэлгэнүүд дээрэhээ харахада үтэгжүүлhэн, уhалhан газар дээрэ 3—4 дахин ехэ ургаса хуряагдадаг байна. Гэбэшье, зарим нютагуудта шанар муутайгаар уhалhанай, газараа элдүүрилхэдээ элдэб алдуунуудые гаргаhанай гэмээр уhалууриhаа hайн үрэ дүн балай харагданагүй.

Зарим колхоздо агрономууд газар уhалха хүдэлмэриие дам саашань мелиораторнуудта даалгаад гэхэ гү, али тэдээндэ найдаад, юушье хэдэггүй байна. Энэ тон буруу. Ургамалнуудай таригдаха газарые уhалуулха гээшэ агрономуудай уялгань болоно. Агроном хадаа мал бүхэниие тариха полинуудые ямар болзорто, али тухайгаар, ямар аргаар уhалхаб, хайшан гэбэл уhые ашаг ехэтэйгээр газарай хүрьhэндэ оруулжа абахаб, уhалууриин ямар шэнэ аргануудые хэрэглэхэб гэжэ шиидхэжэ, энээнэй тулада хододоо оролдожо ябаха уялгатай. Гансашье газарай эдеэ таригдаhан полинуудые бэшэ, мүн таряанай газарые зундаа уhалжа байха хэрэгтэй.

Газар уhалха талаар урда жэлнүүдтэ үзэгдэдэг дутагдалнуудые дабтажа болохогүй. Урда жэлнүүдтэ газар уhалагдаад, hүүлээрнь удаан саг соо элдүүрилэгдэнгүй, үрэhэ таригдангүй байдаг hэн. Иигэжэ хатаажархиха аад, газар уhалhанайшье хэрэггүй. Зөөлэн хүрьhэтэй газарта уhалуур hэнэйнгээ hүүлээр хүрьhэнэй нүүр элдүүрилгэ хээд лэ, тарихада хамаагүй. Энээнhээ тагүй. Уhалагдадаг газарта үтэгжүүлгэнүүдые ехээр га хүрьhэндэнь оруулхаяа, ти жэл бүри тогтууритай, hайн хуряажа байхаяа оролдохо тэй.

Уhаяа мүн шадамараар хэ хэ гээшэ шухала удхаша байдаг. Гансашье уhалуури навануудаар таряанай болон шалангай газарнуудые уhалха шэ, мүн hайрамай уhа тогто hайн. Мүн тэрэшэлэн тошон жа, сабшалан, полинууд мульhэ ехээр хүргэхэдэ ехэ тай.

VII. Полинуудые hайнаар үтэгжүүлхэ

Элhэлиг хүрьhэтэй, шанар муутай газарые үтэгжүүлхэдэ ургаса горьтойгоор дээшэлдэг. Хэды иимэ байгаашье hаань, олон колхозууд газараа тон багаар үтэгжүүлдэг байна. Олонхи ушарта малай шабааhан поли дээрэ тэрэ зандаа гаргажа хаягдаад, элдэб буртаг ногоо ехээр ургадаг болошоно.

Хабарай тарилгын хүдэлмэринүүдэй эхилтэр полинууд дээрэ наг шэбхэ ехээр гаргажа, газараа үтэгжүүлжэ абаха хэрэгтэй.

Наг шэбхэ болон минеральна үтэгжүүлгэнүүдые поли дээрэ гаргаха түсэбөө колхоз бүхэн дүүргэхэ зэргэтэй. Тиихэдэ агроном хадаа бэлдэhэн үтэгжүүлгэеэ хайшан гэжэ зүб мүрөөр хэрэглэхэеэ түсэблэхэ уялгатай. Сахарай свёкло, хартаабха, огородой эдеэ, кукуруза болон техническэ культурануудые тариха полинууд заатагүй үтэгжүүлэгдэхэ ёhотой.

Хабар ороohото тэжээлэй болон техническэ культурануудые тариха полинуудые нютагай болон ральна үтэгжүүлгэнүүдэй хол үтэгжүүлхэ хэрэгтэй. Тиихэдэ тар бүридэ дунда зэргээр тонно наг шэбхэ, 2—3 це суперфосфат оруулхада таар тай байха. Газарай хүрьhые нүүршье элдүүрилхэдээ на болон минеральна үтэгжүүлг дэй холисые оруулхада болох

Ургамалай эшые тойруулан нүхэнүүдтэнь үтэгжүүлгэ ор байха аргые үргэнөөр хэр хэрэгтэй. Таряа тарихадаа гра рованна суперфосфат үрэhэнт гектар бүридэ 50—100 кило хэмжээтэйгээр оруулжа бай рэгтэй.

Зун сэбэр пар дээрэ хоё хахалхын урда тээ наг шэбх гагдажа, газарай хүрьhэндэ гы саана оруулагдадаг. Уhал даг газараа нэгэ дахин үтэгжү байха бэшэ, хүрьhэндэнь му мэлтэ тэжээл оруулалсажа шухала.

VIII. Тарилга

Хабарай шэниисые республикын олонхи аймагуудта май hарын түрүүшын арбан хоног соо, зарим нютагуудта апрелиин хуушаар тарихада hайнаар ургадаг.

Зүгөөр колхоз, поли бүхэндэ газарай хүрьhэнэй ямараар элдүүрилэгдэhэниие, хуурай нойтониие, ямар үрэhэтэй байhанаа харалсажа, тааруу болзорто тарилга хэгдэхэ ёhотой. Эртэ таригдаха ургамалнуудые оройтуулжа, зарим хүнүүдэй дурадхадагай ёhоор, шэниисые бүри июнь hарада тариха тухай hанамжые буруушааха шухала. Эртын ургамалнуудые оройтуулжа, таряа hаа, хюруда оруулжа, хүлдөөжэ болохо байнабди. Май hарын hүүлэй арбан хоног соо түргэн эдеэшэдэг шэниисын сортые зарим ушарта тарижа болохо.

Удаан эдеэшэдэг сортын овёс, ячмень майн 20—25-hаа оройтуулангүйгөөр, түргэн эдеэшэдэг сортнуудые майн 23—28-hаа оройтуулангүйгөөр тарижа дүүргэхэ хэрэгтэй.

Түрүүн газарай хүрьhые тэгшэлээд, тарилгаяа богони, агротехникын эрхим болзорто үнгэргэх рилга хэхэ шэнэ түрүү арга нэбтэрүүлхэ, шииг ехэтэй, уh дадаг газарнуудта үрэhэ т нормо ехэдхэхэ, үрэhые хүсэд г гыдэ тариха заабаринуудта жэл онсо шухала анхарал ха лагдаха ёhотой. Полиие той үрэhэ тариха ябадалые хорих рэгтэй. Юундэб гэхэдэ, нэгэд сеялкэнүүд муудана, теэд м рилга шанар муутайгаар хэг

Поли дээрэ гаргахынгаа тээшье, мүн хүдэлжэ байха шье сеялкэнүүдые хэды ш үрэhэ гаргажа, үрэhэнэй т ямар гүнзэгыдэ оруулжа хаарнь тааруулха гээшэ ш удхашанартай. Гансашье б гой ороhоор бэшэ, мүн гүнзэгы хэндэ үрэhэ оруулhанhаа б тарян үндэр набтараар ур юм.

Манай республикада овёсын мениин үрэhэн үшөөл м ургуулагдана. Эдэ таряанай шанартай үрэhэ ургуулхын т үрэhэнэй овёс, ячмениие сэбэ дээрэ саг болзортонь тарих рэгтэй.

IX. Тэжээлэй культурануудые ехээр тари

Ниитын малда хүсэд хүрэхэ үбhэ тэжээл бэлдэжэ абаха гээшэ агроном бүхэнэй шухала зорилгонуудай нэгэн болоно. Малай бүхы тэжээлые ургуулха, хуряажа абаха, силос дараха гээшэ агрономой хэхэ уялгата хүдэлмэринь мүн.

Нютагайнгаа эрхэ байдалые, газарайнгаа хүрьhые харалсажа, агроном ямар полинуудта, ямар ургамал тарихада таарамжатайб гэжэ тодорхойлоод, колхозой правленидэ дурадхаха, зоотехнигтэй хамта ногоон конвейертэ тарилга хэхэ, фермэ шадар элдэб ургамал тарюулха ёhотой.

Орой таригдадаг тэжээлэй ургамалнуудта онсо анхарал хандуулагдаха ёhотой. Юуб гэхэдэ, манай эндэ зундаа оройшог тээшээ бороо ехээр ородог тула тэдэнэр hайнаар ургаха байна. Жэшээлхэдэ, зелёнко, үбhэн болгожо хурья тула вико-овёсын, горохо-ов холисонуудые, мүн могар, шар даа, суданай ногоо гэхэ мэт дые ехээр таридаг болоходо

Кукуруза хадаа силосэй hайн ургамал байhан юм, с даашье тиимэ байха ёhотой. К рузые ямар газарта тарихада бэ, ямар болзорто, хэды ш нормотойгоор үрэhэ тарихаб агрономууд эртээнhээ тодорхо уялгатай. Кукуруза ургуулх рэгтэнь агрономой хүдэлмэри мааралсажа, hаад түбэг татаж лохогүй.

Кукурузаhаа гадна, мүн в сэсэг, тэжээлэй капуста тарих байха хэрэгтэй. Мүн зелёнкые лос болгон дарахада hайн.

Манай мэргэжэлтэд люце дэмы мартадаг. Малай тэжээл бобово ногоонууд үгы бай муу юм. Юундэб гэхэдэ, м бэедэ шухала хэрэгтэй шэмэ досууд, кальций дуталдана Энэ алдууе заhажа, мүнөө жэ эхилэн, люцерн үрэhэ ургу болохо, энэ ургамалые үбhэн б жо хуряахаар тариха хэрэгтэй.

***

КПСС-эй Центральна Коми ССР Союзай Министрнүүдэй ведэй Хандалгаар урмашан з жоhон манай республикын к зууд болон МТС-үүдэй ажалш ряашад мүнөө жэлдэ баян у хуряаха ехэ хүсэлэнтэй. рономуудай зорилго юуб г арга боломжонуудаа гүйсэдээр рэглэжэ, ороohо таряанай, ногооной болон бусад. ургам баян ургаса хуряахын түлөө майн оролдохо хэрэгтэй.

Редактор Д. Л. ЛОБСАНО

Бургалтайн МТС-эй тракторна № № 4, 5 бригаданууд «Улаан Бургалтай» колхозой поли дээрэ эртын борнойлго эхилээ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: тракторист Михаил Лаврентьевич Броничевой агрегат эртын борнойлго хэжэ ябана. Хүрээ соо нүхэр Броничев.
А. Мантаевай фото.

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 26. Телефоны редакции: редактора 46-32, зам. редактора— 32-74, отв. секретаря —27-37, отделов: партийной жизни, сельского хозяйства—47-59, пропаганды и переводов—35-14, культуры и быта, промышленности—34-05, местной информации и писем—24-74, корректорская—32-67, бухгалтерия 37-32. Для междугородных переговоров —16.

Н 388. Типография Министерства культуры Бурят-Монгольской АССР. Зак. № 21